

כא 7 ואלה המשפטים אשר תשים

1

לקח בהיר

רש"י

(א) כל מקום אין פירושו בכל מקום, כי רוצה לרצות בין תיבת אלה ובין ואלה לא באו לא לפסול ולא להוסיף, ולא אמרו רז"ל ולא דרשו בהם שום דבר מפני שנגרך המינה לגופו ואינו מיותר, כגון, אלה מסעי בני ישראל, שאחר שהיו בערבות מואב ונאמרו כל מסעותם אמר הכתוב אלה הם המסעות ממחילה ועד סוף שעשו בני ישראל, ואין כאן שום שינוי או יתור לדרוש, או אלה הדברים אשר דיבר משה וכו', אמר

שעד כאן היה אומר להם מה שנגטוה מהקב"ה משך היותם במדבר, אלל אלה הדברים הם מה שאמר להם דרך מוסר וחזרה בערבות מואב, וכן הוא נתיבת, ואלה, כגון ואלה הבגדים אשר יעשו (כ"ח ד'), לפי שאמר דרך כלל שיעשו בגדי כהונה לשם ולתפארת חזר לפרט ואלה הם מה שאמרתי לעשות, ווא"ו זו אינו אומר כלום אלא הוא ככל האו"וין שבמורה המקשרים דבר לדבר כסדר, משא"כ במה שלפנינו וכן כל כיוצא בזה שמיבת אלה מיותר הוא, וכי יש משפטים אחרים שלא תשים לפניהם, ולמה להקדמה הזאת, יאמר שששים לפנייהם משפטים כי תקנה וכו', ודאי שבה לומר דבר, לזה אם היא בלא וא"ו בא למעט ולפסול דברים שיבואו מדברים שהיו עד כאן, או להפך פוסל ומיעט מה שהיה עד עתה, ואם הוא בוא"ו בא אדרבה לקשר ולהוסיף ב' העניינים זה לזה ולרבות בהם דבר שלא היה נשמע בלא זה (רא"ם), ופי' תיבת "את" כאן ברש"י כמו כללתי את העיר מן העיר הפוכו של "על" כלומר אילו היה כתוב אלה היה פוסל ומפריד פרשה זו מן הראשונים (רע"מ): (ב) והגם שכל המורה ניתנה מסיני ואפילו אומן שנכתב בהו אהל מועד או ערבות מואב, ובפרט רש"י שקבירא ליה בריש פרשה בחר כ"י עקיבא שאפילו פרטי ודקדוקי כל המלות נאמרו בסניי, אעפ"כ ריבין אנו ללימוד זה שקד"א שהדיינים במרה ניתנו ולא בסניי, לזה בא להשמיענו שרק ראשי פרקים נגטו במרה, אבל דיינים שבפרשה זו מסיני באו כמו העשרת הדברות (מ"ל), ולפי"ז קשה, אם תיבת ואלה קושר את הפרשה לעשרת הדברות למה הפסיק ביניהם בפי' המוצח (רא"ם), ויותר קשה שפי' מוצח התחיל בה ויאמר ה' אל משה א"כ היתה שם הפסקה וקריאה למשה כמו בכל דיבור ואמירה, וכאן היא רק הפסקה בלא אמירה וקריאה, ועוד שלא אמר אשר תשים לפני בני ישראל, אלא לפנייהם וקאי על מה שאמר בפי' מוצח בה תאמר לפני ישראל, א"כ אדרבה סומכו ומקשרו לפי' המוצח ולא לעשרת הדברות, וזה מה שאמר רש"י "ולמה" בוא"ו פי' א"כ למה נקמכה (ג"א), או אפשר שיעלה על דעתך לומר שהמשפטים ודיינים כולם דברי סברה הם ואין צריך לזה דעת עליון, אלא סנהדרי דור ודור ישפטו לפי שכלם, ולא נאמרו מסיני אלא פרטים אחדים, לזה צריך לימוד יותר מכל המורה, שכולם ממקום קדוש ממקור עליון באו, ולסברה זו אפשר לומר שמפני זה סמך רש"י לכאן ולמה נקמכה וכו' לומר שגם דבר זה טעמו הוא להיות הסנהדרין אלל המוצח שעבודת הסנהדרין הוא ממש כמו עבודת המוצח, הגם שהם דיני ממונות בין אדם לחבירו (מהר"א), גם נוכל לומר שהמשפטים נאמרו למשה תיכף אחר עשרת הדברות קודם רדתו מן ההר, ופרשת ויקחו לי תרומה וכל המורה נאמרה לו בפי' יוס ששהה שם לקבל הלוחות (רע"מ), וברמב"ן הק' נותן טעם, לפי שהמשפטים גמר וקיים וציאורים על לא תרצה לא תגנוב לא תחמוד, וענין עבד ואמה על אנכי ה' וכו' מביט עבדים, ומכה ומקלל הריו פרטים על כבוד את אביך וכו': (ג) פי' בכל מקום שהמוצח שם צריך להיות אללו סנהדרין, אבל לא להפך שאלל הסנהדרין תשים מוצח, וזהו מתורץ למה לא סמך משפטים לעשרת הדברות ואח"כ יסמוך לה פי' מוצח

אור החיים

כא 7 א. ואלה המשפטים. צריך לדעת טעם מסיני רבי עקיבא אומר ואלה יכול שונין ולא אומרו ואלה"ו והנה נחלקו יודעים תלמוד לומר ואלה וגו' ערכן לפנייהם במכילתא רבי ישמעאל ורבי עקיבא רבי ישמעאל כשולחן הערוך" עד כאן. והנה לרבי ישמעאל אומר לומר לך מה עליונים" מסיני אף החתונים שמפרש ואלה שבה לומר שנאמרו בסניי בהכרח

אור בהיר

(א) בוא"ו. (ב) עשרת הדברות. (ג) פירוש על ידי ווא"ו ללמוד עליון מתחתון, מה המשפטים כשולחן ערוך שנאמר תשים

לפרש שטעם שו על פרטי מואב. הרי אמר רבי (קט"ו:) שכל ופרטיהם בואו המשפטים בכלל דבר זה. ולרבי בצרייתא השניו כללותיהם ופרט המשפטים שבה להשמיענו זה וי לדברי רש"י ש ובפרשה בחר כ שמיטה נאמרו בתורה כולה וי לו לפרש כאן ראשון מה שאו כשולחן הערוך. שקדמו להם"ו. רבי ישמעאל וברקיס"ו, אין ו דיבר ה' יותר ישמעאל אומר לדבריו ומכל שג עליונים מסיני וברקיס, ודברי הקושיא שהקשי

לפניהם, אף עליונים שקרויים יותר לפשו לדוד שדעת רש"י ו קושייתו, שיכול רש' שנאמרה בקולות, וי שמיטה יואל מכלל לומר שגם במשפטי במעמד כל ישראל, המחבר את הרא"ם. קבלת הדברות, עכ' מעמד כל ישראל, מ חן ממה

לפניהם: כי תקנה עבד עברי שש = ארי תזבן עבדא בר ישראל

לקמ בדיר

רשיי

(סה"ז): ד זה לשון המכילתא: רני עקינא אומר ואלה המשפטים למה נאמר לפי שהוא אומר דבר אל בני ישראל ואלהם חתם, מנין שנה ושלש ורבע עד שלמדו (פי' עד שיקבלו) ת"ל (דברים ל"א) ולמדה את בניי, יכול למדין ולא שונין (פי' ישמעו ולא יחזרו צפיהם מה ששמעו) ת"ל שימה צפיהם, יכול שונין ולא יודעין (פי' הגם שאמרו צפיהם אבל לא ידעו ולא יבינו עמקות הדבר וטעמו) ת"ל ואלה המשפטים וגו' ערכן לפנייהם כשלתן ערוך (פי' מדלג אמר תשים להם אלא לפנייהם כענין שנאמר אתה הראת לדעת מלשון ראה שהיא לפניך) עכ"ל: (ה) מדכחיב לפנייהם ולא כחיב תשים להם (רמב"ן), ופי' רש"י בגיטין לפנייהם קאי אשבעים וקנים שעלו עמו להר קודם מתן תורה דכחיב (לקמן כ"ד) ואל משה אמר עלה וגו' עכ"ל, כלומר דיינים ישראלים מוסמכים ממשנה רבינו, ואין שליחותייהו קעבדין קעבדו עליהם צ' הצדדין, ופשוט שלא דוקא גוי אלא כל דיין שלא למד חו"מ וזודה מלבו חוקים ומשפטים (חוץ מדרך פשרה) וזפרט לבוף אנשים, וזפרט על פי משפטי האה"ע ואפי' הוא יהודי שומר תורה ומצוות, ואדרבה החילול השם יותר גדול, ויש צו גזל והרמת יד בחורת משה וכו' (חזון איש חו"מ כ"ו), והגם שכבר דרשו מצינת לפנייהם כשלתן ערוך, אין קושיא, שאין מצינת לפנייהם אומר דוקא דרוש זה או דרוש זה, ושקול הוא, מדלג אמר הכתוב בפירוש כוונתו דרשינן תרווייהו (רא"ם): (ו) שאל"כ הרי גזל גמור הוא להוציא מחברו ממון שלא כדין ואין צריך הכתוב לאומרו (רא"ם): (ז) פי' דיינים שלנו,

אור החיים

אם לא ידע שאסור לאכול טריפה הרי הוא אוכלה וכן הדם וחלב, ובמצות עשה פסח מזה ומרור שצותה ימים המקודשים הן אלה יתחייב לדעתם, ויש צחינה אחרת כמו שתאמר דיני טוען ונטען הלכות קידוש החודש הלכות קרבנות וכדומה, האמת כי חוצה ידיעת החורה לכל איש ישראל אבל לא יגרע מזדיק עינו אם יחסר ידיעתם כל שיש בישראל גדולים שיפגעו ויקדשו ויורו משפטים לישראל, ונתחכם ה' לומר כאן אשר תשים לפנייהם לומר כי דיינים אלו יתחייבו צמיעתם כל איש ישראל שזולת זה אין הקונה מכיר בשעת הקנין" (לדעת את אשר יקנה, וגם אין הנקנה יודע כי ה' שחררו אחר שש שנים לחצוב החצוב, וגם השופטים לא ידעו כל קונה עבד להודיעו כי חייב לשלחו, לזה אמר אשר תשים לפנייהם כי

אור בדיר

דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה צ' או ג' פעמים עד שתהא סדורה צפיהם כמשנתה ואיני מטריח עלמני להבינם טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר אשר תשים לפנייהם" כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם (מכיל' - עירובין כ"ד): [לפניהם. ולא לפני נכרים*], ואפילו ידעת דין אחד שהם דיין אותו כדיני ישראל" אל תביאנהו בערכאות שלהם (מכיל' - גיטין פ"ח), שהמביא דיני ישראל לפני נכרים* מחלל את השם ומייקר שם העובד כוכבים להשכיחם*, שנאמר (דבר' ל"ב ל"א) כי לא כלורנו אורם ואויבנו פלילים" (תנ"ך), כשאויבנו פלילים זהו עדות לעלוי יראתם: (ב) **בי תקנה עבד עברי.**

ש"י • גוים • עייב • גוים • עייב • להחשיבם - להחשיבה - להשביחה.

משפט זה הוא מהמשפטים אשר צריכין לשים לפני כולם, ולזה תמנא שדיבר הכתוב בדרך נוכח כי תקנה וגו' כי יודיע הדבר לכל קונה. עוד יראה להסביר המצוה שתתקבל לכל, ולזה אמר אשר תשים לפנייהם פירוש הגם כי דבר זה יש צו חסרון הרצון שהקונה עבדו ימחר לשלחו אחר ו' שנים השים הדברים לפנייהם כי מצוה זו לזכות כל אחד מהם היא כשיהיה עבד לא יעבוד צו לעולם וזוה יתראה בדבר, כי כל אחד יעריך הדבר שהוא לזכותו לצד כי כל עברי הנמכר אינו אלא לצד דוחקו או גנב ומכרוהו בית דין וזה יסובצו העוני ובאותו מלכ כולם עשירים היו ואין זה אלא לדבר המתגלגל וכל אחד ישים לפניו" שאליו נוגע החסד דלמא יתגלגל עליו הגלגל וזה זכות הוא לו: L

ב. בי תקנה עבד עברי. אולי שיכוין לומר שאם

(א) שאינו קונה אותו ללמיתו. (ב) זה פירוש אשר תשים לפנייהם. (ג) למה הלציט הדבר בקנין, ולא אמר קחם עבד עברי

שתי שנין יפקה

עבד שהוא עבד עבד כנעני שלק שנים יעבוד, ומי אוחס, בלקוח מ בשש חלמוד לוב העברי, לא אמר מיד בית דין שם אם אין לו ונמכנו מפני דחקו, אז כשהוא אומר ויי לק, הרי מוכר מקיים כי תקנו שינוי נוסחאות • הנוי

דלמא לא כן הוא, עבד, כלומר עבד; מלך ישראל, ומה; גמור, אבל בלקוח; הרא"ם היאך סליי צמצום ושייך צו ש קרובו נגאל קודם אחיך הוא היוצא; הוא מאחיק העבד להקשות, א"כ שיש כזה נתן הכתוב מי

יהיה לפניו לק העברי, וזה שי תקדים לקנות ט צו עד עולם. וטעם שם עבדות על י רמז כי שם עבד

שש שנים וגו', בשלם לכנעני נראה לי שזה באופן שאריך לבנו אמר עבד ישראל. ש עבדות. (טו) ה

תַּעֲבֹד קְדָמַי לֹא תִבְנֶינָה יְתוּהוֹן
פְּסִילִין לֹא תִרְיֶם חֲרֻבֵּךְ עֲלֶיךָ
וְתַחֲלִלְנָה: כג וְלֹא תִסַּק בְּדַרְגִּינִין
וְתַחֲלִלְנָה: וְלֹא תִעֲלֶה בְּמַעֲלַת עַל →

העבד קדמי לא תבנינה יתוהון
פסילין לא תירי חרובך עליך
ותחללנה: כג ולא תסק בדרגינין
ותחללנה:

רש"י

לקט בהיר

הס משמשים: גזית. לשון גזחכ"ט, שפוסלין ומכחתי* בצרול (ס): (כי חרבך הנפת עליה. הרי כי זה משמש בלשון פן, שהוא דילמא, פן תניף חרבך עליה) ותחללה. ה' למדת שאם הנפת עליה צרול חללה, שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם^ט והצרול נברא לקצר ימיו של אדם אין זה צדן שיוקף המקלר על המאריך (מכילי - תנח" - מדות ג' ד'), ועוד שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאזניהם שבשמים לפיכך לא יצא עליו כורת ומחבל, והלא* דברים קל וחומר^{טא}, ומה אבנים שאין רוחות ולא שומעות ולא מדברות על ידי שמטילות שלום אמרה תורה לא תניף עליהם צרול, המטיל שלום בין איש לאשתו בין משפחה למשפחה בין אדם לחברו על אחת כמה וכמה שלא תצוהו פורענות (מכילי - תנח" - כג) ולא תעלה במעלת. כשאחזה צונה^{טב} כבש למזבח לא תעשהו מעלות מעלות, אשקלוגי"ש בלע"ז, אלא שינוי נוסחאות - שפוסל ומכחתי - ומסתיק. והרי.

נט) אלא שגזיזה שייך בדבר שגוזזין אותו במספריים כגון זמר, וכאן מושאל הוא אלל האבנים, שכמו שגוזזין העודף שאינו נלךך כדי לתקן הנשאר כמו כן כוחמין האבנים בצרול לעשותן כמדמתן וחלקים, אבל באבנים של מזבח לא תעשה כן אלא אבנים שלימות כמו שנחבז מן ההר, וגם כשחבז אינו מוצב בצרול, ואמר "עליה" לשון יחיד, שקאי על המזבח שעליה היא ההקפדה לא על האבנים (בא"י): (ס) כי החטא מקלר ימים והמכפר את החטא הרי הוא מאריך ימים (ג"א): (סא) פי' וזה כוונת הכתוב כמה שאמר טעמו של מלואו זו, וכן לקמן במעלות אשר אין דרכה בקל, כדי ללמד לאדם דעת בהתנהגותו (במ"ח): (סב) פי' אין זה צווי לכהן, אלא הבונה יענה בחופן שהעולה לא יעלה במעלות (רא"ם), וזה ענינו כאן לפי פשוטו, אבל באמת לא תעשה היא לכל הפוסע פסיעה גסה בשעה שעולה כבש אל המזבח (סה"ז):
ברוך שהחייני וקיימני בחסדים, גם יעזרני לפרש המשפטים

אור החיים

נפשו הוא ממשיך בשורש נפשו בחינת הרע שבשורש העון הבוא והוא סוד (איכה ר' א') נחש המקנן במגדל, כי כבר הודיענו הכתוב כי נפשו ישראל חלק חלוקה ממעל דכחזי (דברים ל"ב ט') חלק ה' עמו ובעובדו לעבודה זרה באמונת נפשו נותן מקום לס"מ ליכנס במקום שורש הגפש הבוא מקום הקדושה, והוא שאמר שלמה (משלי ל') חחת עבד כי ימלך^{ט"ט}, והוא אומר לא תעשון אחי, ואמר אלכי כסף פירוש לשון כוסף שהוא עובדו מכוספו זו רחמנא לילן, והב' היודע בלבו אמונה שלימה כי הכל הוא נואה בלי מקום אבל עובדה לסיבה הנאה להנחת המועיל כמו שהאמר שיחנו לו ממון על מנת לעובדה, ויאמר האדם בלבו רחמנא

לצא צעו ובלבו אני מחרק ומגדף בעבודה זרה זו ואין מעשי אלא לחלית הרווח, וכנגד זה אמר ואלכי זהב לא תעשו לכם פירוש הגם שאין לבו ונפשו מאמינים בה דבר אלא לזד שזה אהב זהב וצביל הנאה זהב הוא משחחוב אף על פי כן לא תעשו, וגילה שחטא זה הוא דוקא בחינת האדם שהוא פוגם עצמו וממעיע דיוקנו, והוא אומר לו לזד שלא חטא אלא במעשה והמחשבה מנגדת כגלוי לפני יודע תעלומות, לזה לא יעשה החטא סיבה שחכניע בחינת הרע את בחינת הטוב כמעשה הראשון:
חסלת פרשת יתרו בעזר ישועה כתרז

אור בהיר

לה' (רמב"ם) פירוש העבד דומה כביכול את המלך ומולך מחמיו, אבל השומר נפשו, הנה נפשו הקדושה חלק חלוק הוא המולך עליו.

ה' וית
תורה
שכנתי
לך
אבנין

ואת
ואת
בכל
אין לך
חליך
שלא
מקום
ניתן
כפיס
הזבח
תורה
אם
הזבח
בנות
מות
הוא,
שמש
ינחת
ועל
אשר
אין זה

אכן
אחד
זכר
הסך
נות
לשון

אלה

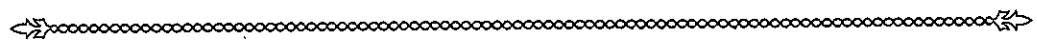
מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגְלַח עֲרוֹתָהּ עָלָיו: עַד מִדְּבַחִי וְלֹא תִתְגַּלֵּי עֲרוֹתָהּ
עֲלוֹתָיו: פַּפֵּה L פַּפֵּה

רש"י

כללו שאין צהס דעת להקפיד על ציונים אמרה
חורה הואיל ויש צהס לורך לא חנהג צס* מנהג
ציון, חצרך שהוא צדמות יולרך ומקפיד על ציונו
על אחת כמה וכמה (מכיל):
חסלת פרשת יתרו

שינוי נוסחאות • חלק יהודי • בהס

חלוק* יבא ומשופע: אשר לא תגלח ערותך.
שעל ידי המעלות אחת לריך להרחיב פסיעותיך,
ואף על פי שאינו גלוי ערוה ממש שהרי כתיב (כ"ח
מ"ג) ועשה להם זכנסים בד, מכל מקום הרחצת
הפסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא, ואחז נוכג צהס
מנהג ציון, וברו דצרים קל וחומר, ומה אצנים

הפטרת יתרו בישעיה פרק ו

א בשנת־מזות המלך עזיהו ואראה את־אדני ישב על־כסא רם ונשא
ושוליו מלאים את־ההיכל: ב שרפים עומדים | מפעל לו שיש בנפים
שיש בנפים לאחד בשתים | יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים
יעופף: ג וקרא זה אליזה ואמר קדוש | קדוש קדוש יהוה צבאות מלא
כל־הארץ בבודו: ד וינעו אמות הספים מקול הקורא והבית ימלא
עשן: ה ואמר אוילי כי־נדמיתי כי איש טמא שפתים אנכי ובתוך עם־
טמא שפתים אנכי ישב כי את־המלך יהוה צבאות ראו עיני: ו ויעף
אלי אחד מן־השרפים ובידו רצפה במלקתים לקח מעל המזבח: ז ויגע
על־פי ויאמר הנה נגע זה על־שפתיה וסר עונה ותטאתה תכפר:
ח ואשמע את־קול אדני אמר את־מי אשלח וכי ילך לנו ואמר הנני
שלחני: ט ויאמר לך ואמרת לעם הנה שמעו שמוע ואל־תבינו וראו
ראו ואל־תדעו: י השמן לביהעם הוה ואזניו הכבד ועיניו השע פך

יראה בו
אדני ויא
והאדמר
בקרוב נ

ז * ויהי
ופקח ב
להלחם
ולבב עו
לקראת
אל־מסלו
אל־יורד
ובן־דמל
י נעלה
טבאל: נ
שמו פך
המשדה
ולסעדה

5

ומתיחה תחסי יוסי לשון הרמב"ם כאשר נשלם לו מה שהיה צריך אל השופט התחיל באבות ועשה זה לשני ענינים. האחד כדי להודיע שההסכמה והקבלה אמת ונכונה וקבלה עם מעם לפיכך ראוי לכבד החכם [מהם] ולהשיבו במעלה נכבדת. בשביל שהגיע התורא אליו. שהוא בדורו כמו אלו בדורם. וכן אמרו [ר"ה כ"ד] אם באנו לחקור אחר ב"ד של ר"ג וכו'. ואמרו שמשון בדורו כשמואל בדורו ובענין זה יש מוסר גדול לבני אדם שלא יאמרו מדוע נקבל משפט פלוני או תקנת דין פלוני ואין הדבר כן. שהמשפט אינו לפלוני השופט אלא להקב"ה שצוה אותנו בו כמ"ש [נב"ם א] כי המשפט לאלהים הוא אבל הכל משפט א' וקבלוהו איש מפי איש [על הדורות החולפים. והענין השני שהוא רוצה לזכור במסכתא זו מוסר כל חכם מן החכמים ע"ה. כדי שנלמד מהם המדות הטובות. ואין אדם צריך לזה הדבר כמו הדיינים. שעמי הארץ כשלא יהיו בעלי מוסר אין ההיזק לכל ההמון אלא לבעלי לבד. אבל השופט כשלא יהיה בעל מוסר וצנוע. ויזיק עצמו. ויזיק לבני אדם. לפיכך היה תחלת דבריו במסכת אבות מוסר הדיינים. כמו שאמר הזו מתנינים ברין. וצריך שיוסר השופט בכל הענינים שיש במס' אבות כגון שיהיה מתון ברין ואל ימהר פסק דין שאפשר שיהיה ברין ההוא ענין נסתר. כמו שאמר ע"ה דין מרומה. ואין לו להאריך הרין כמו כן כשידע שאין בו דבר נסתר שזה נקרא עיני הרין ויש לו להשתדל בחקירת העדים ולהזהר בשעת החקירה שלא ילמדו העדים מדבריו מה שישיעם על ענינם. ואין ללמד טענה לבעל הריב וזה נקרא עורכי הדיינים. ואל יחלל נפשו בחברת עמי הארץ. שמה יהיה לבו. ואל יתעלם מבני אדם עד שלא יוכלו לראותו בכל עת שיצטרכו אליו. שמה יאבד האביון. ואל יבקש מנוחה ותענוגים פן יאבד האמת. ואל תמשכנה התאוה. והאריך מאד במוסר הדיינים. וסוף דבריו ואחר שגורא שהשופט צריך לכל אלו המוסרים כדי להוטר בהם א"כ מה נחמד ונכון היה תיקון מסכת אבות אחר מס' סנהדרין. ומה שנלמה אליה. לפי שהוא כוללת אלה המוסרים. ועוד נוסף עליהם ענינים אחרים מביאים לירי פרישותו של העולם וכבוד העולם ובעליה המעשה והיראה. ע"כ. וקרא למסכת זו בשם אבות. כי על האמת החכמים הם האבות. כענין שאמר אלישע אבי אבי על אליהו זכרונו לברכה. וכן נקראו התלמידים בנים שנאמר ושאר ישוב בן [ישעיה ד ג]:

ציונים
פ"א א משה קבל תורה מסיני. ירושלמי מההרין פ"י ה"א קבלה רבה פרשה י"ב ועי' נקדמת הרמב"ם ז"ל בחלק ראשון:

תוספות חדשים
פתיחה למה נקרא מ' אבות כי הללו כמו שלמד עובד את הבורא יתנחך נחמה בחינה שעובד זה כן הוא מלמדו כמורה ללמדו כן נחמה ושמעתי כשם הרב הגאון אב"ד ז"ל מתקלשפורג על משנה ש"ג נמקום כ"ה א"ט משנה כי מדרגת כ"ה היא גדולה ממדרגת כ"ג.

ר עובדיה מברטנורא
פ"א א משה קבל תורה מסיני. אומר אני, לפי שמסכת זו אינה מיוקדת על פירוש מצוה ממצוות התורה כשאר מסכתות שצמטנה, אלא כולה מוסרים ומדות, והכמי אומות העולם גם כן חזרו ספרים כמו שצדו מלכס דררכי המוסר כיצד יתנגה האדם עם חצרו, לפיכך פרק א א משה קבל תורה מסיני, לומר שהמדות והמוסרים שצו המוסכמת לא נצדו אומם חכמי המשנה מלכס אלא אף דמגלה [ד' י"ט ע"ג] מלמד שהרחוה הקצ"ה למשה דקדוקי תורה וקדוקי סופרים. ואע"פ שדקדוקי סופרים לא

תוספות יום טוב
פ"א א משה קבל תורה מסיני. פירש הר"ב מנמי שגלה מסיני. ושם כשנגלה מסיני קבלה כללומיה ופרטייה ודקדוקיה ולא נמחדשה לו הלכה. וכמו ששנו בתורת כהנים שהביא רש"י בפירושו תחלת פרשת צהר קיני. ולהוראה זו הוא אומר מקיני. ולא דבר רק הוא שהרי זה אומ על הדת. אחת היא לאמה כנסת ישראל שקבלה. צרה היא ליולדתה. התלמידים בנים הם לה' מה שעמיד תלמיד ותיק לחדש הכל קבל משה שנאמר (דברים ט') ועליהם כלל הדברים ודרשו פ"ב דמגלה [ד' י"ט ע"ג] מלמד שהרחוה הקצ"ה למשה דקדוקי תורה וקדוקי סופרים. ואע"פ שדקדוקי סופרים לא

מסכת אבות
פ"א א משה קבל תורה מסיני. פירש הר"ב מנמי שגלה מסיני. ושם כשנגלה מסיני קבלה כללומיה ופרטייה ודקדוקיה ולא נמחדשה לו הלכה. וכמו ששנו בתורת כהנים שהביא רש"י בפירושו תחלת פרשת צהר קיני. ולהוראה זו הוא אומר מקיני. ולא דבר רק הוא שהרי זה אומ על הדת. אחת היא לאמה כנסת ישראל שקבלה. צרה היא ליולדתה. התלמידים בנים הם לה' מה שעמיד תלמיד ותיק לחדש הכל קבל משה שנאמר (דברים ט') ועליהם כלל הדברים ודרשו פ"ב דמגלה [ד' י"ט ע"ג] מלמד שהרחוה הקצ"ה למשה דקדוקי תורה וקדוקי סופרים. ואע"פ שדקדוקי סופרים לא

מלאכת שלמה
ברין ההוא ענין נסתר כמו שאמרו עליהם השלום דין מרומה ואין לנו להאריך הרין כמו כן כשידע כשאין בו דבר נסתר שזה נקרא ענין הרין ויש לו להשתדל בחקירת העדים ולהזהר בשעת החקירה שלא ילמדו העדים מדבריו מה שישיעם על עניניה ואין לו ללמד טענה לבעל הריב וזה נקרא עורכי הדיינים ואל יחלל נפשו בחברת עמי הארץ שמה יהיה לבו ואל יתעלם מבני אדם עד שלא יוכלו לראותו בכל עת עד שיצטרכו אליו שמה יאבד האביון ואל יבקש מנוחה ותענוגים פן יאבד האמת ואל תמשכנה התאוה ואל יהי רוצה להתקדם את חבריו לדין ולא ילחץ עצמו להכנס בדיינות שמה יהיה חשוד וצריך להיות מהדר בכל דיניו אחר הפשרה ואם יוכל שלא יפסוק דין בכל ימיו אבל שיעשה פשרה בין שני המריבין הנה מה טוב ומה נעים ואם אינו יכול אז יחחרך הדין ואל יטריח אבל יתן זמנים מרובים ארוכים לבעל הריב ויניחהו לבקש על נפשו כל היום ואע"פ שירבה דברים וידבר הגוללות וסכלות ואם אי אפשר לזה לפי מה שיראה מטענותם יגזור הדין מיד כמו שאנו רואין רבוזינו עושין בענין קשירת הידים והכאת השוט ללקות ולענוש והפשט הבגדים וקריעת השטרות הקיימות כשימצאו בהם מה שיחייב לעשות זה

פירוש המשניות להרמב"ם
פ"א משה קבל תורה מסיני והושע ויהושע צינקים וזקנים לנביאים וכו'. כבר בארנו בפתיחת

ראשון לציון
פ"א א משה קבל תורה מסיני. ואמרו שמשון בדורו כו'. שם אחת בן (דביטו שמשון) בדורו כאלהן בדורו יתמה בדורו כשמואל בדורו כו'.

יכין
[פתיחה] כתבו קמאי, דלהכי נקראת מסכת זו אבות, משום דכל המוסרים המובאים בכל ספרי ישראל ואה"ע, כולן כוללים במסכת זו למי שמדייק בדבריה היטב. ולכן דבריה הם האבות לדבריהן המרומוים בה. ולפע"ד נקראת כן, משום דנכבדות מרובה בה אין יכונן האדם הדעות והמדות שלו. והן הן הדרך ארץ שקדם כ"ו דורות לנתינת התורה נכמ"ש קי"ר צו ס"ט ופסחים ק"ה א]. ולא לבד בדרך טבעי בהקדמת עגלמי (קולף ב"ר) אלה התקום והמפטים והמרות וגו' כבר סו"י נד' מסה. לר"י. ובמ"פ כ' זו אשר נה' ה' את משה בחר סני כו'. לה' נתינת את כולם שטלים נלמדו כללומיהם ודקדוקיהם מקיני. וגי' פשה בחר וכו' מה ענין שמיטה אלא הר פני כו' אלא מה שמיטה כו' מקיני אף כולם כו' ודקדוקיהם מקיני. וגי' בחוקיהם מסני. וגי' בחוקיהם מסני כו' בחר סני

משנה ספר תנן

דיני ממונות בשלשה פרק ראשון סנהדרין

8

נתא חיי פיר מהל... סמכות חיי פיר מהל... סמכות חיי פיר מהל...

שאינו לרין נלוט-למור דנמי

ובכיר וכן מנהל מתימתי... ענה דמי נלוט-למור דנמי... ענה דמי נלוט-למור דנמי...

תהא רזין

ענה דמי נלוט-למור דנמי... ענה דמי נלוט-למור דנמי... ענה דמי נלוט-למור דנמי...

שנאמר הנה מפורו שלשלמה שששים

גברים סביב לוח מגבורי ישראל כולם אתרו... הרב מלומדי מלחמה איש דרבו על ריבו... מפרד כלילות מפחדה של גיהנם שרומה...

הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך

אמר ר' יוחנן... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך...

מלומדי חכמים ופסיס לאו דוקא... מלומדי חכמים ופסיס לאו דוקא... מלומדי חכמים ופסיס לאו דוקא...

תורה אור

הדיון למלך... תורה אור... תורה אור... תורה אור...

הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך

אמר ר' יוחנן... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך...

הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך

אמר ר' יוחנן... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך...

הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך

אמר ר' יוחנן... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך...

הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך

אמר ר' יוחנן... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך...

הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך

אמר ר' יוחנן... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך...

הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך

אמר ר' יוחנן... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך...

הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך

אמר ר' יוחנן... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך...

הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך

אמר ר' יוחנן... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך...

הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך

אמר ר' יוחנן... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך...

הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך

אמר ר' יוחנן... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך... הרבב כאחרוך שיהא אסורה לך...

פסילנא לך... פסילנא לך... פסילנא לך...

הרהר גאים ביה... הרהר גאים ביה... הרהר גאים ביה...

לך רב מאונן... לך רב מאונן... לך רב מאונן...

אילימא לעיני ב... אילימא לעיני ב... אילימא לעיני ב...

לפניך דין של פרו... לפניך דין של פרו... לפניך דין של פרו...

למחר: כי המשפט... למחר: כי המשפט... למחר: כי המשפט...

למלו חמה קן ו... למלו חמה קן ו... למלו חמה קן ו...

הקב"ה שתי על... הקב"ה שתי על... הקב"ה שתי על...

לנעלו: על דבר... לנעלו: על דבר... לנעלו: על דבר...

לנעמו למור מקר... לנעמו למור מקר... לנעמו למור מקר...

שהיה לו למור מקר... שהיה לו למור מקר... שהיה לו למור מקר...

נגעש משה... נגעש משה... נגעש משה...

פרטת הלוח עד... פרטת הלוח עד... פרטת הלוח עד...

ולא ידע מה למקר... ולא ידע מה למקר... ולא ידע מה למקר...

שופטיה: שמע... שופטיה: שמע... שופטיה: שמע...

הלררין ניצור יב... הלררין ניצור יב... הלררין ניצור יב...

כרמס: וחכובי ואצ... כרמס: וחכובי ואצ... כרמס: וחכובי ואצ...

עלמס הסיור ומו... עלמס הסיור ומו... עלמס הסיור ומו...

כי אהה תבוא ומו... כי אהה תבוא ומו... כי אהה תבוא ומו...

למה למור מקר: כ... למה למור מקר: כ... למה למור מקר: כ...

למור מקר: כ... למור מקר: כ... למור מקר: כ...

למור מקר: כ... למור מקר: כ... למור מקר: כ...

למור מקר: כ... למור מקר: כ... למור מקר: כ...

למור מקר: כ... למור מקר: כ... למור מקר: כ...

למור מקר: כ... למור מקר: כ... למור מקר: כ...

למור מקר: כ... למור מקר: כ... למור מקר: כ...

למור מקר: כ... למור מקר: כ... למור מקר: כ...

למור מקר: כ... למור מקר: כ... למור מקר: כ...

למור מקר: כ... למור מקר: כ... למור מקר: כ...

למור מקר: כ... למור מקר: כ... למור מקר: כ...

כו (טו). בטרם תגלה רעתך (יחזקאל טו טו). לומר שאם יגלה ערותו על המזבח, יגלה רעתו בקהל (עי' סוטה ג.)⁸².

משפטים

א ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם:

וּאלה. נוטריקון וחייב אדם לחקור הדין (סנהדרין לז.)¹. המשפטים. נוטריקון הדין מצווה שיעשה פשרה טרם יעשה משפט (סנהדרין ו:)². אשר. נוטריקון אם שניהם רוצים (טס)³. תשים. נוטריקון תשמע שניהם יחד מדברים (טס י:)⁴. לפניהם. נוטריקון לא פני נדיב יהדר⁵ (עי' שזעופ ל.) התנכר מהם (טס)⁶.
76 וסמך משפטים לולא תעלה במעלות לומר הווי מתונין בדין, כלומר לא יעלו אלא ילכו במתון (סנהדרין ז:)⁷. מעלות בגימטריא מתונים⁸.
 וסמך משפטים לאלהי כסף לומר שלא ימנה דיין בשביל ממון (טס)⁹. וכתוב לעיל מיניה כי חרבך הנפת עליה שצריך הדיין לראות כאילו חרב מונחת לו על ירכו (טס)¹⁰. וסמך דינין לעבודה שהם מג' שהעולם עומד עליהם (לנות פ"א מ"ג מ"ח)¹¹. וסמך אותם למזבח לומר כל המעמיד דיין הגון כאילו בנה מזבח, היפך ממי שמעמיד את שאינו הגון, כאילו נוטע אשרה אצל המזבח (סנהדרין ז:)¹². ואלה המשפטים אשר. ס"ת מרה. שנצטוו על הדינין במרה (טס טו, מכלתא)¹³.

7. דרש בר קפרא מנא הא מילתא דאמרו רבנן הווי מתונין בדין דכתיב ולא תעלה במעלות וסמך ליה ואלה המשפטים. וכן אמרו (אבות פ"א מ"א) הווי מתונים בדין.
8. קצת תמוה שהוא היפך הכוונה ממד"כ ולא תעלו במעלות (עשרות אד"ר).
9. כתיב לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב וכו' א"ר אשי אלוה הבא בשביל כסף ואלהי זהב בשביל זהב.
10. א"ר יונתן לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וכו'.
11. על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים.
12. אמר ר"ל כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נוטע אשרה בישראל שנאמר (דברים טז, יח) שופטים ושוטרים תתן לך וסמך ליה לא הטע לך אשריה כל עץ. א"ר אשי ובמקום שיש ח"ח כאילו נטעו אצל מזבח שני אצל מזבח ה' אלהיך ע"כ. ורבינו דרשו מן הסמיכות שבכאן. ומש"כ "וסמך אותם" ר"ל הדינין. ובמכילתא ס"פ יתרו (מובא ברש"י כאן) דריש מן הסמוכין שסנהדרין באין בצד מזבח.
13. ר' יהודה אומר ואלה המשפטים. במרה נאמרו, שנאמר (לעיל טו, כז) שם שם לו חק ומשפט. ועיי"ש בפ"י המלבי"ם דמדויק מל' "אשר" שמשמעו שכבר בא הצווי על דרך כלל.

אלהים

זר סבה ה' אל (טו), ואם האלהים

דרך רגזו די חטא שיש לו שאף אם

וגבריא

יך את אליך

זוא אליך

ההל (משלי

דין הגימטריא:

הבס' עיטור

עמהם שני בעדת אל. קנו להתפלל הם כך הוסיף מה"ת: אבוא אמרי" בפ"א רמז דעל בי (א), כלומר יר שמי וזהו דרבינו בא ט' וארון או

ימצא טוב ונהפך בלשונו יפול ברעה:
 כא ילד כסיל לתונה לו ולא ישמח אבי
 נבל: כנלב שמח ייטב גהה ורוח נכאה
 תיבש גרם: כג שחד מחק רשע יקח
 להפזות ארחות משפט: כד את פני מבין

כא דמוליד סכלא חמוצא
 דיליה ולא חדי אביו
 דמפשא: כנלפא חדיא
 משפיר גופא ורוחא
 רכיכתא מיבשא גרמא
 כג שחדא מן עובא יסב
 רשיעא למצלי ארחא
 כדינא: כדאפוי

רסובלתנא
 כחכמתא ועינוי דסקל
 בעומקא דארעא: כהפך
 סכלא מכביד אב
 ומכריזר לאמיה: כול

ועינוי כסיל בקצה או
 מנויה לפני כי רחוקה היא
 סר ניקין שהוא שלוטי
 שלוטי פרקיס, מסכת
 פרקיס. אצל לחסס הוא 7
 מצודת
 (כה ומפור. מל

בן כסיל הוא מכעיס לאביו
 שהוא ילמדה מכל אדם: בק
 לבקש חכמה, כי יחשוב אנ

כבר בארנו ענין מבין כי
 חכמה ויש לו לב להבינם.
 מאלה לא יקרא מבין, ועי
 חכמה כי אם אין במקומו
 ידורש מאת כל איש מה
 אדם, וגרם לו זה אהבתו לו
 מכל אדם כקטון כגדול ויק
 והשנית, כי הוא בוחן ונ
 ישמע. ואם כנים ונכוחים ד
 יגיע אחר כך למקום אנש
 לקח, ונמצא נפשו נעזרת בו
 תבואות החכמה, כאשר אמו
 כלי מלא מחזיק ריקן אינו
 יחב חכמתא לחכימין וגוי:
 לא ילמד מאנשי מקומו ו
 אבל יאמר מי יתן ואלך
 אנשים חכמים וידועים ותור:

כה) כעס לאביו בן כסיל
 חנינא בן תרדין שיצא ל
 והרגוהו. נמצא תפוח לאחר
 והניחוהו על גבי המטה ו
 מקלסין לפניו בכבודו של אב
 הפסוק: ונהמת באחריתך, ככל
 שנאתי מוסר וגוי. גמר וחזר
 עליו הפסוק הזה: כעס לאב

רש"י

נסמך, עינו לניס: להפזות ארחות משפט.
 להפזן דינו מרעה לטובה: (כד) את פני מבין
 חכמה. החכמה לפני מבין הוא:

מצודת דוד

ונהפך בלשונו. המהפך עצמו בלשונו לדבר תמימות
 וכקרבו ישים ארבו, הוא עצמו יפול בהרעה אשר
 חשב לזולת: (כא) לתונה לו. ילד דבר להיות לו
 לתונה: (כב) ייטיב גהה. השמחה תיטיב לגוף כדבר
 רפואה, ושברון רוח תיבש מוח העצמות: (כג) שחד וגוי.
 ארחות משפט לזכותו בדין: (כד) את פני. החכמה מצויה לפני המבין כי ילמד מכל אדם, אבל הכסיל ישוטטו

אבן עזרא

(הושע ה יג), אבל רוח נכאה וכועסת על הבלי
 העולם, תיבש עצם שהוא עיקר הגוף, ולא תועיל
 בו גהה: (כג) מחיק. נסתר שהם ישרות יקח השוחד:
 (כד) את, כעס. שנים דבקים: את פני. החכמה

רבנו יונה

לא יניחנו אלא לבן בזוי ופחות, וישלוט בכל עמלו:
 ככ) לב שמח ייטיב גהה. שמחת הלב סבת רפואת
 האדם מחליו. גהה רפואה, מלשון ולא יגהה מפם
 מזור (הושע ה יג), והמקרא הזה נסמך לענין אבי הנבל
 והכסיל, להודיע כי טובה הרבה נעדרת מאבי הנבל,
 שהשמחה אשר היא ראש לרפואת האיברים נעדרת
 ממנו, כאשר אמר ולא ישמח אבי נבל. וגדול הרע
 אשר ימצא את אבי הכסיל, כי התונה שולטת בו,
 והיא תיבש גרם. ולמד דעת מזה להזהיר את האב
 על תוכחת הבן, שלא תשיגהו התונה במעשיו: ורוח
 נכאה תיבש גרם. לא משמן בשרו בלבד ירזה אך
 גם עצמותיו תיבש, אף על פי שהוא בריא, וכל שכן
 שנמנע גהה מן החולה: כג) שחד מחיק רשע יקח.
 התורה הזהירה על השופט שלא יקח שחד. ועתה בא
 להודיע כי נותן השוחד גם הוא רשע, כי הוא יודע
 כי השחד סבה לעוות הדין ולהטות ארחות משפט.
 גם יש לומר כי החייב והטוען שקר דרכו לתת שחד
 להטות אורחות משפט. על כן אמר כי השחד מחק
 החייב לוקח אותו השופט: כד) את פני מבין חכמה.

פיך (מיכה ז ה): (כ) יפול ברעה. שחשב לעשות:
 (כא) נבל. מדבר נבלות: (כב) לב, גהה. חסר כ"ף
 מרפא, כלומר הלב שהוא שמח בחלקו ייטיב לגוף
 כגהה, בעבור שתולדתו לשמות, כמו לא יגהה מכס

טוב. עקש לב הוא האיש אשר דעתו משובשת ולא
 יכיר האמת, על כן אמר לא ימצא טוב, כי מן הדעת
 ימצא אדם טוב, כאשר כתיב משכיל על דבר ימצא
 טוב (לעיל טו ט): ונהפך בלשונו וגוי. מי שהוא מכיר
 האמת בשפתיו, ויטעון השקר ויצדיק רשע כאשר
 יאהבהו וירשיע צדיק כאשר ישנאהו, יפול ברעה. והוא
 רע מעקש הלב, כי הוא עוזר אחרי השקר כמזיד,
 על כן אמר בזה לא ימצא טוב ובוזה שהוא רע ממנו
 יפול ברעה: כא) ילד כסיל לתונה לו ולא ישמח וגוי.
 הכסיל והוא בעל המדות הרעות, וגורם תונה לאביו:
 ולא ישמח וגוי. הנבל והוא הנבוזה והפחות שלא
 קנה חכמה ומעלות שכליות. והוא מלשון ואחריתו יהיה
 נבל (ירמיה יז יא) לשון ירידה ובזיון, ואם נבלת
 בהתנשא (לקמן ל לב), ונתתי עליך שקוצים ונבלתיך
 (נחום ג ה), ולא יקרא עוד לנבל נדיב (ישעיה לב ה).
 והכסיל רע מן הנבל, כי הכסיל הולך בדרכי האולת
 והוציא מדותיו הרעות לפועל. על כן נתן התונה
 לאבי הכסיל, ועל אבי נבל אמר ולא ישמח. כי לא
 ימצא נחת רוח בעשרו, ולא ישמח בקניינו מדעתו כי

נראה ונגיח
 נחמן אמונו
 בגולגואה מרג אמונו

דְּסוּכְלָתָנָא דְּחָדָן חֲכָמָה וְעֵינֵי כָסִיל בְּקֶצֶה אֶרֶץ: כַּה־פַּעַם
 בְּחֲכָמָתָא וְעֵינֵי דְּסָכְלָא לְאָבִיו בֶּן כָּסִיל וּמָמֵר לְיֹלְדָתּוֹ: כּוֹגֵם עֲנוּשׁ
 בְּעוֹמֵקָא דְּאֶרְעָא: כַּה־פַּרָא סָכְלָא מְכַבֵּד אָבִיו

וּמְמַרְמֵר לְאִמּוּתָא: כּוֹלְמַתְהָ לְצַדִּיקָא לָא שְׁפִיר אִף לָא לְמַמְחֵי צַדִּיקָא דְּאֶמְרִין תְּרִיצוּתָא:

רש"י

ועיני כסיל בקצה ארץ. לומר אין החכמה מנויה לפני כי רחוקה היא ממני, אין אוכל לשנות סדר נזיקין שהוא שלושים פרקים, מסכת כלים שלושים פרקים, מסכת שבת עשרים וארבעה פרקים. חזל לחכם הוא דבר קל, היום שונה שני

מצודת ציון

(כה) וממר. מלשון מרירות:

מצודת דוד

עיניו בקצה הארץ, כי יחשוב אין מי במקומו ללמוד ממנו כי אם מהחכמים היושבים ממרחק: (כה) כעם.

בן כסיל הוא מכעיס לאביו וממרר לאמו אשר ילדתו: (כו) גם ענוש וגו'. רוצה לומר מי שהוא לא טוב ימאס

אבן עזרא

על כן מכעיס אביו ברצותו ללכת למרחוק: (כו) גם ענוש לצדיק לא טוב. דבק בפסוק פנים ואחור, וגם

רבנו יונה

כבר בארנו ענין מבין כי הוא אוהב להבין דברי חכמה ויש לו לב להבין. ואם נעדרה ממנו אחת מאלה לא יקרא מבין, ועל כן אמר את פני מבין חכמה כי אם אין במקומו אנשים גדולים בחכמה ידרוש מאת כל איש מה שהוא יודע וילמוד מכל אדם, וגרם לו זה אהבתו לחכמה, על כן יכנע ללמוד מכל אדם כקטון כגדול ויקבל האמת ממי שיאמרה. והשנית, כי הוא בוחן ומכיר ערך הדברים אשר ישמע. ואם כנים ונכוחים הם יקבלם מכל אדם. ואם יגיע אחר כך למקום אנשים חכמים ישמע ויוסיף לקח, ונמצא נפשו נעזרת במה שלמד כבר להוסיף לו תבואות החכמה, כאשר אמרו ז"ל (סוכה מו) בענין הזה כלי מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק, שנאמר (דניאל ב כא) יהב חכמתא לחכימין וגו'. ועיני כסיל בקצה ארץ. לא ילמוד מאנשי מקומו הנמצא בידם מן החכמה, אבל יאמר מי יתן ואלך למקום פלוני שיש בו אנשים חכמים וידועים ותורה אבקש מפייהם, ואולי לא

מדרשי חז"ל

(כה) כעם לאביו בן כסיל וגו'. מעשה בבנו של רבי חנינא בן תרדיון שיצא לתרבות רעה ותפסוהו ליסטיין והרגוהו. נמצא תפוח לאחר ג' ימים, נתנוהו בכבודו והניחוהו על גבי המטה והכניסוהו לתוך העיר, והיו מקלסין לפניו בכבודו של אביו ושל אמו. אביו קרא עליו הפסוק: ונהמת באחוריתך, בכלות בשרך ושארך, ואמרת איך שנאתי מוסר וגו'. גמר וחזר לראש המקרא. ואמו קוראת עליו הפסוק הזה: כעם לאביב בן כסיל וממר ליולדתו,

יד סכלא המוצא ולא חדי אבוי: כב לפא חדיא: גופא ורוחא: מופשא גרמא: א מן עובא יסב למצלי ארחה: כד אפוי

ארחות משפט. (ד) את פני מבין מצין הוא:

כמו כגהה ותחסר כ"ף זה מכס מזור (הטעם ה ב מהלס קט טו): גרם. (מן סה טו):

סתר רב, למען הטות אבל הכסיל ישוטטו

וכועסת על הבלי הגוף, ולא תועיל ישרות יקח השוחד: את פני. החכמה

וישלוט בכל עמלו: הלב סבת רפואת יין ולא יגהה מכס: אך לענין אבי הנבל נעדרת מאבי הנבל, את האיכרים נעדרת כי נבל. וגדול הרע התוגה שולטת בו, להזהיר את האב יגהה במעשיו: ורוח צרו בלבד ירוה אך הוא בריא, וכל שכן מחזיק רשע יקה. קח שחד. ועתה בא רשע, כי הוא יודע את ארחות משפט. קר דרכו לתת שחד מר כי השחד מחק פני מבין חכמה.

כא טוב ונהפך בלשונו יפול ברעה: ילד כסיל לתוגה לו ולא-
 כב ישמח אבי נבל: לב שמח ייטיב גהה ורוח נכאה תיבשגדם:
 כג שחד מחק רשע יקח להטות ארחות משפט:
 כד את פני מבין חכמה ועיני כסיל בקצה-ארץ: כעס לאביו בן

כ) עקש לב. מי שיש לו לב עקש וסר מדרך טוב, והוא עשיית המצות עשה, לא ימצא בו טוב. כמו שנאמר 40: וחטאותיכם מנעו הטוב מכם. חטא הוא שאינו עושה מצות והוא מלשון חסרון, כמו שפרשנו למעלה 41, ולכן נחסר ממנו הטוב, אבל גם רע אין בו. אבל ונהפך בלשונו. והוא איש תהפוכות, שעושה רע בדיבורו הוא יפול ברעה שעושה.

כא) ילד כסיל. כי רבו שמלמדו תורה נקרא אביו בנפש כמו שנאמר 42: אבי אבי וגו'. וזהו, "ילד כסיל" שמלמד תורה לכסיל הוא לתוגה לו. שאחר כך חולק על רבו ומבזהו בדברים אשר לא כן יאות לו. ולא ישמח אבי נבל. אביו ממש, בגוף, "לא ישמח" כשבנו נקרא "נבל", והוא ההולך בטל ומדבר שפת יתר' 43.

כב) לב שמח ייטיב גהה. "גהה" הוא הפנים. והענין שיש באדם ארבעה דברים: עור, ובשר, וגידים, ועצמות. עור הוא מבחוץ וגרוע מכלום, ולפנים ממנו בשר, ואחר כך גידים ואחר כך עצמות פנימיות מכלם. ובהם ארבע נשמות: נפש רוח נשמה חיה. וליחידה 44 אין זוכים אף לעתיד לבוא אלא יחידי סגולה. וכאשר נאסף האדם לבית עולמו תחילה נשתנה העור ואחר כך נרקב הבשר ואחר כך יתפרקו גידיו ואחר כך העצמות. ואמר שהלב שמח ייטיב" אפילו, "גהה" הוא הפנים והוא העור. ורוח נכאה תיבש, אפילו, גרם. ומה שנאמר, "גרם" ולא עצם, כי עצם הוא מבחוץ, ו"גרם" הוא החלל שבפנים העצם, ששם המות, ואמר שאף שם, "תיבש".

כג) שחד מחק רשע יקח. מוסב אלמעלה, על רוח נכאה' 45, שגם זאת עושה שנוטל שוחד מרשע להטות ארחות משפט. ובאמת אף שלא להטות, אלא להצדיק הצדיק, אין ליטול שוחד כמו שנאמר 46: ושוחד על נקי לא לקח.

כד) את פני מבין חכמה ועיני כסיל בקצה ארץ. כלומר המבין אינו רואה

טו כסיל וממור ליולדתו: גם?
 כז על-ישר: חושך אמריו יו

לקפוץ, אלא מבין מה שלפניו, ללמוד עיניו ייחלו לסיים הש"י דברים: טוב, ערב ומועיל. 'עו' ו'טוב' ו'מועיל' הם שניהם כן יועילו, ועתה, בעת שאוכל זה, שיקחנה ואחר כך תועיל לו. ו וכן בעניני עולם הבא: 'ערב ו'מועיל' הוא העוסק בתורה כדי בשעת עסקו, אלא אחר כך כשי יתברך, טוב לו גם כן בעת ע' ושלומד. וזה שנאמר 49: 'אין 'שיאכל וישתה', שיעסוק בתו שהוא מראה לנפשו שיהיה כן לקיים מצות ה' יתברך ואז טו מבין חכמה" שהמבין רואה או לקיים מצות בוראו, אבל, 'עיני קצוי ארץ, הוא אינו נהנה עד'

כה) כעס לאביו בן כסיל. במ כי סורר הוא ממצות עשה. ומו תעשה כמו שפרשתי למעלה 2

כו) גם ענוש לצדיק לא טוב הבן מתגדל ומשתרר על העול טוב'. וזהו, "ענוש", כי אינו טוב אך מענישו בצנעה, אך או הוא מכה בפרהסיא על שעשו

כז) חושך אמריו. מי שמונע רוח. כלומר, מי שאצלו יקרה תבונה.

47. ע"פ קהלת יא, ו.
 48. ע"פ נדרים סב.
 49. קהלת ח, טו וקה"ר שם.

40. ירמיה ה, כה. 41. א, י.
 42. מלכים ב' ב, יב. 43. פסוק ז, יחד.
 44. נשמה נקראת יחידה הקדמת תקו"ו 45. פסוק כב. 46. תהלים טו, ה.

סו ספן
 זמ ג'אזי הכל"א

כט כסיל וממר ליולדתו: גם ענוש לצדיק לא טוב להכות נדיבים
כס על ישר: חושך אמרו יודע דעת וקר רוח איש תבונה: גם יקר

לקפוץ, אלא מבין מה שלפניו, אבל הכסיל עיניו לקצוי ארץ ובעת שיתחיל ללמוד עיניו ייחלו לסיים הש"ס או המסכת, והענין: שבעולם יש שלשה דברים: טוב, ערב ומועיל. 'ערב' הוא בתענוגי עולם הזה הערבים לגוף. 'טוב' ו'מועיל' הם שניהם כאחד טובים⁴⁷, אך 'מועיל' הוא שאחר זמן יועילו, ועתה, בעת שאוכל זה, אינו טוב לו, כמו רפואה שהיא מרה לו בעת שיקחנה ואחר כך תועיל לו. 'טוב' הוא שבשעת מעשה הוא טוב גם כן. וכן בעניני עולם הבא: 'ערב' הוא הלומד כדי שיקראוהו רב⁴⁸. 'טוב' ו'מועיל' הוא העוסק בתורה כדי לידע כל דין לאמיתו. וזה הלומד אין טוב לו בשעת עסקו, אלא אחר כך כשידע הדין, אבל הלומד כדי לקיים מצות בוראו יתברך, טוב לו גם כן בעת שלומד, כי עושה מצות הבורא יתברך במה שלומד. וזה שנאמר⁴⁹: 'אין טוב לאדם, פירוש הטוב אינו אלא באדם' שיאכל וישתה, שיעסוק בתורה ובמצות, ויהראה את נפשו טוב בעמלו, שהוא מראה לנפשו שיהיה טוב לו בעמל עצמו, דהיינו שתהיה כוונתו לקיים מצות ה' יתברך ואז טוב לו אף בעת עמלו. וזה שנאמר: „את פני מבין חכמה" שהמבין רואה את החכמה שלפניו ונהנה ממנה מפני שכוונתו לקיים מצות בוראו, אבל „עיני כסיל", שלומד כדי לידע דינים ועיניו על קצוי ארץ, הוא אינו נהנה עד שילמד ויגמור מה שלבו חפץ⁵⁰.

כה) כעס לאביו בן כסיל. במה ש„בן כסיל" סורר נגד אביו, הוא מכעיסו, כי סורר הוא ממצות עשה. וממר ליולדתו. ומורד נגד אמו⁵¹. והוא נגד לא תעשה כמו שפרשתי למעלה⁵².

כו) גם ענוש לצדיק לא טוב להכות נדיבים עלי ישר. אחר כך כשאותו הבן מתגדל ומשתרר על העולם או מעניש גם לצדיק כדי שילך בדרך „לא טוב". וזהו „ענוש", כי אינו יכול בפרהסיא לומר שילך בדרך אשר לא טוב אך מענישו בצנעה, אך את ה„נדיבים", הם השרים השופטים את הארץ, הוא מכה בפרהסיא על שעשו „ישר", באמור להם שזו היא עולה.

כז) חושך אמרו. מי שמונע אפילו דבריו הנצרכים לו הוא יודע דעת. יקר רוח. כלומר, מי שאצלו יקרה אף המחשבה, שאינו רוצה לבטלה, הוא איש תבונה.

47. ע"פ קהלת יא. ו.
48. ע"פ גזרים סב.
49. קהלת ח, טו וקה"ר שם.
50. עיין שנות אליהו ברכות ט, ה.
51. ובכת"י: „נגר רבו".
52. א. ה.

לי יז, כ-כד

ה לו ולא-
ניבש גרם:

לאביו בן

שיית המצות
רב מכס. חטא
עלה⁴⁷, ולכן
והוא איש

ו שנאמר⁴⁸:
זה לו. שאחר
מח אבי נבל.
בטל ומדבר

אדם ארבעה
גולם, ולפנים
ובחם ארבע
אלא יחידי
ואחר כך
שה„לב שמח
אפילו, גרם.
הוא החלל

שגם זאת
אלא להטות,
על נקי לא

אינו רואה

לרד"ק שורש

לים טו, ה.

ויוסף
הוא השליט על הארץ הוא

המשביר

לכל עם הארץ
(בראשית מב, ו)

ע"ש כ"ק
רבן ומאורן של ישראל
רבי עובדיה יוסף זצ"ל

כרך שני

חשון תשע"ו
ברוקלין ניו יורק

בשו"ת יחווה דעו
גאון שמו
השלישית בהגדרו
הנקראים בישקוג
פת הבאה בכיסוני

ולא קיבל דבר זה. ושנו
המוציא, ורק המיקל לב
וכתבתי זאת עלי ספר
הדין שיברך המוציא, וי
אלא רק לענין דיעבד. ו
וכ"כ בשו"ת מעין אומר
מברך המוציא. ע"ש.
בספר ברכה נאמנה להו
מו"ר הרה"ג גדעון בן מ
המצה שיכול לברך המו
והג"ר יהודה ברכה של
טעמו של מו"ר הגר"ע
שהעלה בשו"ת יחו"ד [
גיל הזקינה, לפיכך מברך
פת אלא מצה מטעמי ב
(עמוד סא). עכ"ל. רק נ
מטעמי בריאותית אינו
וכ"כ הגאון רבי מאיר מ
ימות השנה, מנהג האש
וכן העיד הרב אליהו ש
המוציא. ע"ש.
ומרן זצ"ל בשו"ת יחווה
"וחסידים ואנשי מעשה
ואז מברכין המוציא ובר
הל' ברכות (עמ' סא) וכו
בברכת הפת וברכת המו
לשון כללי יותר.

כעת (תשרי תשע"ו) נד
תצא-ט) כתב בזה"ל: ו
שבירך "המוציא" על פו
למנהג הספרדים ועדות
חודשים לפני הסתלקות
ברורה מתחלה ועד סוף
מזונות, אלא שעדיף לצ

הרב ברוך חיים סיימאן

מח"ס "אמרי ברוך" ור"מ בישיבה רבינו יצחק אלחנן

ושינגטן הייטס, ניו יורק

ביקורי הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל בישיבת רבינו יצחק אלחנן

במשך השנים ביקר הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל כמה פעמים בישיבת רבינו
יצחק אלחנן. ברוב הפעמים בא הגאון הנ"ל לתת שיעור ולהיפגש עם
הרבנים לזמן קצר. אולם בשנת תשנ"א התעכב הגאון לשבוע בין כותלי הישיבה
וזכיתי לדבר אתו בעניני הלכה. הן במשך השנים זכיתי לשמוע ממנו כמה
שיעורים ובמאמר זה הנני מעלה על הכתב כמה מהדברים ששמעתי ממנו
במשך השנים. L

בענין ברכה על מצה במשך השנה

א. בשו"ת יחווה דעת (ח"ג סי' יב) דן הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל בברכה שמברכין
על מצה. בתשובה הנ"ל הביא מנהג הספרדים לברך על המצה ברכת המוציא
רק בימי הפסח שהוי לחמו של היום, ובשאר ימות השנה לברך מזונות על מצה
אם לא שקובע עליה סעודה וכדין פת הבאה בכיסנין. והביא בתשובה הנ"ל גם
שהאשכנזים מברכין המוציא על מצה כל ימות השנה כדין פת גמור אפילו אם
אין קובעין עליה סעודה. בשנת תשנ"א כשביקר הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל
בשיבת רבינו יצחק אלחנן סיפר לי בשיחה פרטית שאע"פ שהביא בתשובה
השיטה לברך מזונות על מצה בשאר ימות השנה חוץ מימי הפסח שמצה הוי
לחמו של היום, דברים אלו נכתבו רק ליישב מנהג העולם של הספרדים. אולם,
אמר לי על עצמו שהוא מברך המוציא על מצה כל ימות השנה אפילו אם אינו
קובע סעודה. עליה כדין פת גמור ולא כדין פת הבאה בכיסנין.^א

א. ואכן כ"כ הרה"ג פנחס רז נר"ו בספרו סימן ברכה (סימן א' עמ' יח) ז"ל: זכיתי למסור תשובה זו בידי
מרן רבינו (שליט"א), ועל פי הוראתו הצעתי לפניו בעל פה מקצת דברינו אלה, ואמר לי כי עכ"פ לדינא
ס"ל שיש לברך על המצה ברכת "המוציא". וגם מה שכתב בספרו יחווה דעת הנ"ל דברכתו "בורא מיני
מזונות", לא לכתחילה דיבר, אלא למי שמיקל לברך בורא מיני מזונות שיש לו על מה שיסמוך, ורק לזה
כוון, אבל עיקר הדין מבואר שם שברכתו המוציא, ומעולם לא עלה על לבו שצריך לברך ע"ז במ"מ.
והעיד שגם הוא נוהג כן לברך על המצה המוציא. ונומתי לו כי לא משמע כן כלל מרהיטת לשונו בשו"ת
הנ"ל, וגם מסדר הדברים שם, וכולי עלמא קא ידעי דזענו שצריך לברך במ"מ, בהסתמך על דבריו הנ"ל.

הרי דדעה זו סובר שנותן טעם לפגם עדיף מאיסור משהו שהרי אם פגום הוא
הוי כנבילה סרוחה ומותר הוא לגמרי דפקע איסוריה.

וביתר ביאור במח' זו שמעתי מהרה"ג ר' צבי שכטר שליט"א עפ"י הפמ"ג
במשמעות זהב (יו"ד סי' קג) שכתב וז"ל עוד אבאר לך בא"ח הל' פסח תמוז
(סעי' י') כשהביא המחבר והרמ"א מחלוקת אי נותן טעם לפגם שרי בפסח או
אסור. הנה טעם האוסרין הוא הרשב"א בתשובה סי' תצ"ט, ולשיטתיה אזיל
דנותן טעם לפגם קצת מטעם ביטול ברוב (עיין בר"ן לב: בדפי הרי"ף במס' ע"ז), חמץ
בפסח כל שהוא אסור, מה שאין כן להר"ן (שם) דנותן טעם לפגם קצת דומה
לנבילה שאינה ראויה לגר ולא מטעם ביטול ברוב ה"ה נותן טעם לפגם בפסח
ראוי להתיר עכ"ל.

הרי דהפמ"ג נקט שהרשב"א לשיטתו דכל נותן טעם לפגם בעי ביטול ברוב
מקודם ולכן בחמץ בפסח שאין ביטול כלל נקט הרשב"א בתשובה שאין
קולא של נותן טעם לפגם. אולם, לפי שיטת הר"ן דנותן טעם לפגם שרי מטעם
דהיתר של נבילה סרוחה וממילא פקע איסוריה ה"ה נמי דחמץ בפסח אמרינן
דנותן טעם לפגם שרי.

מעלת לימוד התורה במתינות

ה. ושמעתי מהרה"ג ר' עובדיה יוסף זצ"ל בנוגע ללימוד התורה והבאתי דבריו
בספרי על התורה אמרי ברוך - ויקרא פרשת קדושים מאמר ד מצות ערלה
- מעלת המתנינות (עמ' רב) וז"ל ויש לדעת שגם עבור קנין התורה נדרשת
המתנינות עד מאד, כמו ששמעתי מהגאון רבי עובדיה יוסף (שליט"א) [זצ"ל]
שאמר בדרך צחות על הכתוב (תהלים קטז, יא) אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב,
היינו האדם שלומד בחפזון ובמהירות ואינו מתון לחשוב ולעיין במה שלומד,
לימודו יהיה מלא בטעויות, וזהו "כל האדם כוזב", שיהיה לימודו כולו כוזב.
אבל הלומד במתינות ובהבנה הרי זה מועיל לו לזכרון, כדברי הירושלמי (ברכות
ה, א) א"ר תנחום הסובר תלמודו [פ"ל פני משה - לומד כדי ליסבור ולעיין] לא
במהרה הוא משכח וכו'. וכן כתב הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל בספרו² אגרת
לבן תורה (פרק יד) וז"ל הנה דרך הלימוד אשר יבור לו האדם, להיות בקי בש"ס
ובפוסקים, ורגיל בסברותיהם של הקדמונים, ובכל סוגיא שלומדים צריך שיהיה

ט. הינו מבנו הרה"ג ר' יצחק שליט"א ומיוסד עפ"י ד מון ר' אבנו זצ"ל. (הנ"ל)

הרב ברוך ח

בעיון ובמית
ישרה ללא ד
עובדיה זצ"ל

הגע בעצמך
במהירו
שהלומד במ

בעיון ובמיתון ולא בחופזה. בדקדוק היטב בדברי התוס' והראשונים, ובסברא ישרה ללא דחוקים גדולים. וללמוד בהבנה ובהגיון וכו' עכ"ל. הרי שהגאון רבי עובדיה זצ"ל מלמד אותנו ללמוד במתינות כדי להגיע לאמת, ולהבין הדברים על בוריים.

הגע בעצמך הרי גאון גדול ובקי כמוהו היינו חושבים שיעיץ אותנו ללמוד במהירות כדי להספיק הרבה, אולם מצינו דאדרבה הרב מלמד אותנו שהלומד במתינות ובהבנה בסופו שיספיק יותר והתורה תהיה משתמרת בידו על דרך תורתו של מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל.

L

פגום הוא

י" הפמ"ג

פסח תמו

בפסח או

תיה אזיל

ע"ז, חמץ

צת דומה

גם בפסח

זול ברוב

זבה שאין

זרי מטעם

זז אמרינן

זתי דבריו

זת ערלה

זנדרשת

ז[זצ"ל]

זדם כוזב,

זשלומד,

זלו כוזב.

זמי (ברכות

זעיין] לא

זר"א אגרת

זקי בש"ס

זשיהיה

את־אָנוּ בַּמִּרְצֵעַ וְעַבְדוֹ לְעֵלָם: ס"ו וְכִי־

לקח בהיר

רש"י

כג אין הרגון בזה לפרש טעמא אהרצעה בכלל, שא"כ הלא שמע שס"ה לא תעשה ויהיה נרצע על כל אחד מהם אם עבר עליהם, אלא פשוט הוא שההרצעה היא סימן על עבדות, ובוה ניחא למה נרצע דוקא אחר שש ולא בתחילת עבודתו, שעד שש הוא כשכיר יום ואינו נקרא עבדות, כי מה לי יום אחד או חדש או שנה. או שש, אלא עתה בל להיות ועבדו לעולם, הרי זה נכנס בעבדות וקנה אדון לעצמו, ולזה יקבל סימנו ונרצע, אבל צריך טעם למה דוקא אחוץ ולמה דוקא דלת ומנוחה (ג"א): כדו אין ה"ל פסוק לא תגנוב שבעשרת הדברות, שהלא הוא בגונב נפשות מדבר ולא בממון, אלא ענין הגניבה בכלל, ויש גורסים לא תגנובו, ואין הפי' ששמעה על הר סיני במעמד הנבחר, שא"כ מה חאמר בפסוק כי לי בני עבדים, ועוד פסוק לא תגנוב ג"כ לא שמעו אלא אנכי ולא יהיה לך, ועוד אפילו אנכי ולא יהיה לך לא שמעו אלא דור המדבר ומנחת הרצעה לדורות נאמרה, אלא מליצה היא זאת, שהרי משה קבל תורה מסיני ומסרה לנו מורשה, וכן מה שאמר לקמן שלדת ומנוחה

להרצע* מכל שאר הצרים שבגוף^{כ"ג}, אמר ר' יוחנן בן זכאי און זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב*^{כ"ד} והלך וגנב תרצע* (מכיל), ואם מוכר עצמו^{כ"ה}, אחוץ ששמעה על הר סיני (ויק' כ"ה י"ב) כי לי בני ישראל עבדים והלך וקנה אדון לעצמו תרצע (קדושין כ"ג), רבי שמעון היה דורש מקרא זה כמין חומרה^{כ"ו}, מה נשתנו דלת ומנוחה^{כ"ז} מכל כלים שבצית, אמר הקב"ה דלת ומנוחה שהיו עדים* צמנרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המנוחות ואמרתיו כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה* אדון לעצמו ורצע צפניהם (שם): ועבדו לעלם. עד היובל, או אינו אלא לעולם כמשמעו, תלמוד לומר (ויק' כ"ה י"ו) ואיש אל משפחתו תשובו^{כ"ח}, מגיד שחמשים שנה קרויים עולם^{כ"ט}, ולא שיהא עובדו כל* י שנה אלא עובדו עד היובל^ל צין סמוך צין מופלג (מכיל - קדושין ע"ג): (ו) וכי ימכר איש את

שינוי נוסחאות: לירצע: לא תגנובו: תלקח: עדי: ותקחה: יעד:

שבמנרים היו עדים שאמרתי כי לי בני עבדים, פשוט הוא שאינם עדים על הפסוק האמור בפ' בהר, אלא מליצה היא שראו שפסחתי עליהם ובוה קניתי אותם לי לעבדים, ופשוט הוא (בד"ה): אין זה אומר שרש"י הכריע כמ"ד מוכר עצמו נרצע, אלא מיישב הטעם גם למ"ד זה, ואפילו להאידיך תנא בהכרח שצריך גם הוא לדרשה זו, שאל"כ מה יאמר דלת ומנוחה, הלא שם אין ענין גניבה (ג"א): כדו פי' רש"י בקידושין צרור המרגליות וצרור הבזשם חלוי צנואר לתכשיט עכ"ל: כדו) הגם שאמרנו שהמנוחה פסול להיות נרצע עליו, אבל צריך הדלת להיות מעומד, כלומר צריך לעמוד אצל המנוחה (בד"ה): וכמו אחד אומר ושב אל משפחתו, חד כשפגע בו יובל קודם שש, וחד לנרצע, ובמוכר עצמו יש פסוק שלישי עד שנת היובל יעבוד עמך: (כט) שאל"כ וכי לעולם ממש יהיה אצלו, היל"ל כל ימי חייו (מ"ל), והטעם שני שנה קרוי עולם שהרי מצינו בשמואל שהביאחו אמו בן שתי שנים ואמרה וישב שש עד עולם וכל ימיו היו נ"ב שנה (רב"ת), גם י"ל שבהגיע אדם לכ' שנה נקרא איש וימי שנותיו צהם שבעים שנה, הרי עולמו של איש חמשים שנה (במ"ח): (ל)

אור החיים

נתת לו אך לא עתה כי עתה אין לו עוד בעולם אלא ועבדו לעולם לעולם הבא יבחר בו ה' מהמלאכים^{כ"ו} להיות לו לעבד נאמן ומלינו שכן היה למשה שקראו ה' (דברים ל"ד ה' ילקוט שם) עבד ה' שנחאזה לחיות ליכנס לארץ ישראל לעבד ה' ולקיים מצותיו (סוטה י"ד). ומה שאמר הכתוב ורצע וגו' במרצע תמלא בחשבון מרצע ד' מאות

אור בהיר

מצות ומעשים טובים, לא מפני זה חושלל ממנו כהם של המצות ומעשים טובים, והגם שאמר וילדיה תהיה לאדוניה, זה לומר שאינם נשארים מחוברים עם גופו אחר מותו, אבל כח המצות הרי הם שלו. (כז) פי' יבחר בו יומר ממה שיבחר במלאכים, או פי' יבחר בו להיות הוא א' מהמלאכים. (כז) כמו בעבד עברי.

ביתו לאמה. בקטני

ביתו לאמה. בקטני הביתה סימנים, א קודם לכן יולאה בן אין כסף שאנו דורש מכורה אינו דין של תצא כצאת העני שיואלים בשן ועין^{כ"ב} עובדת שש או עד כ הקודם קודם לחירו שינה^{כ"ג}, או אינו (עברים) צו וציוב ימכר לך אחיך הע לעבדי ויולאה בשש העבדים לא תלא ו יכול העברי יולא ו

מאביה כי אינה נן דין מוכרין אותה לומר כי מלכד רב שהיא נקנית בזה

איש את בתו. להוליא אז חיבת את תהפרש האיט רשאי למכור וכי ימכור איש פני היה אומר כי ימכר לאמה. י) יחב קידושין

כדו) שהוא מיומר. כדי שיממעט על ידי ת האדון יכול ליעדה. וכן ודרכיו יהיה לאידך מ" דלקמן בדבריו.

בְּרַחֲמֶיהָ לְאִמָּהּ לֹא תִפּוֹק יִמְכַר אִישׁ אֶת-בֵּיתוֹ לְאִמָּה לֹא תִצָּא

רש"י

לקט בהיר

שהכחוש אינו אומר לעולמו אלא לעולם והוא עולם של כל הארץ, ולא עולמו של עבד, והש"ח עשה חילוק בין עולם ובין לעולם, אבל טעם החילוק לא אמר: לא משום דקשה לו למה שינה הכחוש כאן לומר וכי ימכור איש, ולא אמר כי תקנה אמה עבדיה, כמו שאמר בפי' הקודמת, ומיך שאין במציאות אלא שימכור אותה אביה בעודה קטנה, אבל אח"כ אין יכול למכרה לא אביה ולא ב"ד בגניבתה ולא היא את עצמה (מ"ל), וקטנה נקראת עד י"ב שנים ואז מן הסתם הביאה סימנים ונקראת נערה עד י"ב ומצי שנה וגם אז מעשה ידיה לאביה אבל אינו יכול למכרה, ואח"כ נקראת בוגרת והיא גדולה לכל דבריה: (לב) פי' כשהאדון הכה ושחט שני או עינו או אחד מכ"ד ראשי איבריו אינו משלם לו כלום אלא יצא לחירות: (לג) זה נוק, וחוץ מזה צער ריפוי שנת ובושת, וזה יעלה ביותר מדמי עבודתה, וכפרט בסוף ימי עבודתה (אודה"ח): (לד) ההיקף צריך ליוכל, אבל שש צהדיא כתיב שם (רא"ם):

בתו לאמה, בקענה הכחוש מדבר^א, יכול אפילו הביאה סימנים, אמרת קל וחומר, ומה מכורה קודם לכן יולאה בסימנים כמו שכתוב וילאה חנם אין כסף שאנו דורשים אותו לסימני נערות, שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר (מכיל - ערכין כ"ט): לא תצא כצאת העבדים. כיצאת עבדים כנענים שיוצאים בשן ועין^ב, אבל זו לא תלך בשן ועין אלא עובדת שש או עד היוכל או עד שתציר סימנים וכל הקודם קודם לחירותה, ונותן לה דמי עינה או דמי שינה^ג, או אינו אלא לא תלך כלאת העבדים (עברים) בוי' וציוכל תלמוד לומר (דבר ט"ו י"ג) כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה מקיש עבריה לעברי לכל יציאותיו מה עברי יולא בשש וציוכל אף עבריה יולאה בשש וציוכל^ד, ומהו לא תלך כלאת העבדים לא תלך בראשי אברים כעבדים כנענים, יכול העברי יולא בראשי איברים תלמוד לומר (ש)

אור החיים

יש לאביה רשות למכרה. והוא אומר לאמה פירוש הגם שאינה ראויה להנשא כל שראויה לאמה. או ירצה על דרך אומרים ז"ל (תוספתא בכורים פ"ד) כי הטומטום והאנדרוגיניום לא ימכרו לא ממכרת עבד עברי ולא אמה העבריה. ולזה אמר לאמה פירוש אם היא צרורה אמה ולא טומטום ואנדרוגיניום^א:

מאביה כי אינה נמכרת על ידי עצמה גם אין בית דין מוכרין אותה (מכילתא), ואומרו בזהו' וא"ו לומר כי מלבד רשות הנחונה לו לזכות בקדושיה שהיא נקנית בהם עוד זוכה הוא בה למכרה

לאמה: L

איש את זהו. אמרו ז"ל (מכילתא) איש^א לכוניא אשה שלא תמכור בזה. ואומרו חיבה את תתפרש על דרך אומרים ז"ל (מכילתא) האיש ראשי למכור עצמו ולא האשה. והוא אומר וכי ימכור איש פירוש את עצמו^ב ועוד זהו, ואם היה אומר כי ימכור איש זהו לא היה נשמע אלא מכר זהו ולא כזכר:

לאמה. י' יתבאר על דרך אומרים במסכת קידושין (ד') שאפילו הבת איילונית^א

אור בהיר

מדה) שהוא מיותר. (מט) וריבה הכחוש מכירת עצמו בחיבה את, הגם שכתוב מפורש הוא בפי' צהר וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך, כדי שיתמעט על ידי חיבת איש מכירת עצמה של אשה. (ג) חיבה מיותרת שמתאומר וכי ימכור ידענו שהיא אמה. (כא) ואין האדון יכול ליעדה. ובקדושין י"ט דרשו מפ' זה מכירת פסולים וקרובים, ומכירת איילונית דרש מר בר רב אשי מפ' וילאה חנם, ודרכינו יהיה לאורך מ"ד שצרכים וילאה חנם לדרשה אחרת, ואיילונית ידעין מחיבת לאמה, ופסולים ידרשו מפ' לעם נכרי לא ימשול כלקמן בדברינו. (כב) שאפשר שהוא עבד ולא אמה. (כג) העבריים המוכרים בסמוך וכאמור להלן בדרך הכי' וחז"ל למדו

ה ית
יוחנן
* כד
אחזן
שראל
רבי
שחנו
דלת
בקוף
בדים
אדון
עד
לומר
מגיד
יצדו
בין
את
ה.
שראו
עלמו
דלת
בשט
זוחה
סוק
שנה
גם
(ל)
(ג)
חי
בה
עת
(ד)
אל

בְּצֵאת הָעֶבְרִים: ח אֲסִרְעָה בְּעֵינַי אֲדַנְיָה אֲשֶׁר־כָּתוּב לֹא קָרִי לוֹ יַעֲדָה

בְּמִפְקְנֹת עֶבְרֵי: ח אִם בִּישָׂא בְּעֵינַי רְבוּנָה רִיקִימָה קָה

בְּמִפְקְנֹת עֶבְרֵי: ח אִם בִּישָׂא בְּעֵינַי רְבוּנָה רִיקִימָה קָה

לקט בדיר

רש"י

לה) פי' לאו דוקא "רעה" שהכחוש בעלמו מפרש רעה, שלא היטה כל כך עונה אשר יעדה לו לאשה, וי"ל המכילתא: אין רעה אלא שלא נמלה חסד לפניו עכ"ל: לו) כי עיקר ופשטיה דקרא היא הקרי שהיא בוא"ו, וכמו שתרגמה אונקלוס ו"ל (צל"ד): לו) שהרי לא אמר הכחוש אשר לו לקמה, שעתה אינו עושה צה קימה, אלא מיוחד ומייעד אותה לו, ואומר, הרי את מיועדת לי בכסף שקבל אצין בדמיק, ומכאן והלאה אינה עוד שפתחו אלא אשתו לכל דבריה (רא"ם): לח) וכמו שאמרנו שהעיקר הקרי שהיא בוא"ו, וצוה רמו לך שהיה לו ליעדה, כלומר חיוב ומצוה היה, וכן הוא בחוס' חולין ס"ה. ד"ה אע"פ (ד"ד), ובמה שאמר "יעדה" ולא אמר לקמה רמו שאינה צריכה (כסף) קידושין אחרים וכנ"ל (רא"ם):

אור החיים

הרי זו יולאה לחרות אפילו לא שהתה שש. או יכוין לומר לא תלא כלאח העבדים האמורים בסמוך שבשנה הז' יאח אלא שם קנתה מקומה שישאנה האדון (קדושין י"ד): ולא תלא אפילו אחר מאה שנה אלא במיתח האדון או בגט ולזה גמר אומר אם רעה וגו', וקשה עד שיזכיר הכחוש יעודיה ואז יולדק לומר אם רעה אשר לא יעדה"י, ולדברינו יבא על נכון כי באומרנו לא תלא שם רמו היעוד ועל זה אמר אם רעה וגו', גם לא חש לעשות שלל זכויות אשר רשם ה' בעבדים שהם יליאח שנת שביעית ושנת היובל, כי ממה שגמר אומר אם רעה וגו' צוה הראש באצבע כי ליעודי הבעל אמר שקנתה מקומה"י. והוסיף להסיר הטעות צמה שאמר הכחוש (דברים ט"ז י"ב) אחיך העברי או העבריה הרי השוכה האמה העבריה לעצד העברי ליתן את האמור בעברי בעבריה. ואין בפירות זה הכחשה לדברי רבותינו לענין הלכה זולת בישוש

אור בדיר

שהלא במיתח האדון מפ' ואף לאמתך תעשה כן, אבל פשטא דקרא על הענינה נאמר. (בד) פירות הגם שמלות יעוד מרומז באומר אשר לא יעדה וקרינו לו יעדה, עיין רש"י, עם כל זאת הלא הפך המסילה, שקודם היה לו לומר שנתפס עליו ליעדה, ואחר כך יאמר אם רעה וגו'. (גה) שהלא אמר דבר והפוכו, שאם לא ראה לנושאה תלא בפדיון, מוכח שעד עתה מדבר כשראה לנושאה. (גז) פירות הפה שאמר לגלות פנים בחורה שלא כהלכה, הוא הפה שהסיר לחלוק כשאין שיעו הלכה. (גד) צער, ריפוי, שנת, בושח, כשאר איש ישראל חפשי, שהלא הוא אללו רק כשכיר יוס. (גה) פירות בשלמא הקרי מתוך רש"י ו"ל שהיה לו ליעדה, שבה לרמו

שאינה מקום (קדושין) מפדיון שכורה אללו ב לכוף ב בשישיר המנה נכרי לאחר שיעו נוסח עבד ואז ועיין עו מה שאז שזה בשו זאת נכנ שבחמת ממה של צה והול הכוונה תרגמו עס שיה אשר ל מהנה שיטנה לעם מלות יע בעיני אז אם רעה

21

משה עמו
אשה עבדי
לפניהם וכן
מה שנאמר

מה פרשיות
א לישראל
(שם שם, ז)

מכה אביו

ישראל "עמו של
למא (שם). קורא
כח): "ויהי שם
על פי שהתורה
היא נקראת גם
אשה עבדי",
— בו (שמות ב,
שמך איש שר
י עשה כן שכן
משה ויושעיו",
יח, ג): "יושב
ט, ואף על פי
אף על פי כן,
ה המשפטים
נתנה נפשה
ולך להתחנן לו,
ים "עמה", על

שרת הדברות,
אל הפרשה
האמורים
"ביפית", שכן
טס, וכן תוכן
ה, הזהיר
ה עברי, שש
יש את בתו

ומה ענין אלו לאלו אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל
אני קניתי אתכם במצרים בעשר מכות שהראיתי שנאמר
(תהלים קלט, יד) 'נפלאים מעשיך ונפשי ידעת מאד' כשם
שאתם מצוים לא תעבד באחיק יוטר משש שנים שלא
בראתי את העולם אלא לששה ימים לפיכך נתתי לך שש
שנים שתהא רשאי לעבד בעבד עברי לפי זמכר איש את
בתו לאמה' בת אחת היתה לי ומכרתיה לכם שאין אתם

מסורת המדרש
אני קניתי אתכם
במצרים ע"ע ויק"ר ב.
א. לא תעבד באחיק
להלן סי' טו. בת אחת
היתה לי ראה להלן לג.
א. ע"ע זוהר ח"ב פה:

לאמה לא תצא מצאת העבדים", אלא אדוניה יכניסנה לביתו כאשר, לו או לבנו, כאמור בפרשה, וכן
שתי האזהרות האמורות עוד בפרשה זו: "ומכה אביו ואמו מות יומת, ... ומקלל אביו ואמו מות יומת",
והגם שיש בין אזהרת דין אמה העבריה לבין אזהרת דין מכה אביו עוד אזהרות באמצע, שיש טעם
לכך למה נכתבו כאן בין אלה לאלה, וכן אזהרת גניבת נפש הכתובה בין מכה אביו לאמו לבין מקלל
אביו ואמו, טעם יש למקומה בין כתובים אלה, ענין וקשר יש בין אלה הנזכרים ונדרשים כאן (רו"ח).

ומה ענין אלו לאלו, ענינו של כל אחד ואחד מהם כדי להתחבר בעניניהם זה אל זה (רו"ח).
וכולם אל ענין עשרת הדברות, כאמור (ידי"מ), שנכתבו אלה כאן וסמוכים זה לזה וכולם אל הפרשה
שלמעלה? פרשת "כי תקנה עבד עברי", ושילוחו לחפשי אחר שש שנים, רומזת כי כך — אמר להם
הקב"ה לישראל: אני קניתי אתכם במצרים — לי לעבדים, כמו שהקב"ה אומר בפרשה אחרת
של דיני עבדים שנאמרה בהר סיני (ויקרא כה, נה): "כי לי בני ישראל עבדים אשר הוצאתי אותם מארץ
מצרים" (וע"י רו"ח), וביוקר קניתי אתכם (כבו"ק"ר ב, א), בעשר מכות שהראיתי (וע"י יפ"ת) — בהם את
ידי החזקה, וכמו — שנאמר — במזמור שדוד משבח להקב"ה, וכל דבריו שם נדרשים גם כדברים
שכנסת ישראל אומרת על עצמה להקב"ה: "כי אתה קנית כליותי, תסוכני בבטן אמי, אודך על כי נוראות
נפלאתי, נפלאים מעשיך, ונפשי יודעת מאד", כנפשו של אדם שהיא יודעת מאוד ומכירה בכך
שהיא קנינו של הקב"ה במה שיצר וצייר את גופו בבטן אמו בנפלאות נוראים ועל זה הוא מודה לה,
כן כנסת ישראל יודעת שהקב"ה קנה אותה לו במכות הנוראות והנפלאות שעשה במצרים והפלה בהן
בין ישראל למצרים, בכל מכה ומכה שבאה על המצריים ולא על ישראל, ומודה כנסת ישראל בכך.
ולכן אומר להם הקב"ה לישראל: כשם שאתם מצוים: לא תעבד באחיק — העבד העברי —
יותר משש שנים, והטעם למספר שנים אלה הוא מפני — שלא בראתי את העולם אלא
לששה ימים — של בראשית, וביום השביעי נחתי ממלאכתי, ועל כן ציויתכם להשבות עבדיכם
מעבודתם ולשחררם בסוף שש שנים (כדלהלן כאן, טו. ועפ"י מ"כ רו"ח), לפיכך — גם — נתתי לך
שש שנים — בלבד — שתהא רשאי לעבד בעבד עברי, מן הטעם שהעבד הוא עברי, והוא
עבד לי שהוצאתיו מארץ מצרים, הרי כי מצות שילוח עבדים זו ראויה להסמך אל פרשת עשרת
הדברות, אל "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, מבית עבדים", ואל "זכור את יום השבת לקדשו
... כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ ... וינח ביום השביעי", האמורים בעשרת הדברות; וכן
פרשת — "וכי ימכור איש את בתו לאמה לא תצא מצאת העבדים", רומזת כי כך אומר עוד
הקב"ה לישראל: בת אחת היתה לי, היא התורה, בת שעשועיו החביבה של הקב"ה מאז ומקדם
הבריאה (כבב"ר א, א. עיי"ש), ומכרתיה לכם, והיא בידכם כמקח שלקחתם מידי (ע"י להלן לג, א),
וכלוקח ופודה לו שבויה בשביה, כדלהלן, ולכן מפני שהיא כבתי החביבה לי והיא בידכם, בתנאי זה

מסורת המדרש
 שבת שבי ראה לעיל
 כת"א ובניש"י
 שבטים ע"ן שבת קמו:
 אין אב אלא הקב"ה
 ע"ן להלן מ"ד ברכות
 לה' מדרש י"ג י"ג
 משלי י' ראה ברכות
 לב

מוציאין אותה אלא חבושה בארון (שמות שם, ז) 'לא תצא
 כצאת העבדים' נהגו בה כבוד ששבתם אותה מאצלי
 שנאמר (תהלים סח, יט) 'עלית למרום שבת שבי' וכן דויד
 משבח (שם קמו, א) 'הללויה' כי טוב זמרה אלהינו כי
 נעים רבי שמואל אומר הזהיר הקדוש ברוך הוא קל
 בחמור שהרבה אזהרות יש כאן כגון 'מפה אביו ואמו'
 אמר הקדוש ברוך הוא חם אבי כנען לא הפה אלא ראה
 בלבד עכשו הוא ובניו עבדים לעולם המקלל והמכה על
 אחת כמה וכמה ומי היו אלו עשרת השבטים שלא רצו

היא אצלכם — שאין אתם מוציאין אותה — ומניחים ומשאירים אותה בחוק, ככלי תשיש.
 אלא — תמיד אתם מחזירים אותה מיד למקומה עם גמר הקריאה בה, שתהיה תמיד — חבושה
 — ועטופה, ומונחת — בארון, וכל שכן הלוחות וספר התורה שכתב משה, שאינם יוצאים מקודש
 הקדשים (וראה ב"ב יד), החוצה, לעולם (ועי ר"י), הרי — 'לא תצא כצאת העבדים', שלא תצא
 התורה החוצה, ככלי תשיש כעבד, אלא — נהגו בה כבוד, אחרי — ששבתם אותה מאצלי
 — מפני מלאכי השרת אשר בקשו שתנתן התורה להם ולא לבני אדם, ומשה עלה ונאבק עמהם ונטלה
 עבור ישראל, כמו — שנאמר — בשבחיו של משה, במזמור הנדרש במתן תורה: "עלית למרום
 שבת שבי, לקחת מתנות באדם", נתעלית, משה, על מלאכי המרום, התאבקת עמהם והיתה ירך על
 העליונה, ויצאת בנצחון ממלחמה זו והתורה שביה מהם בידך למתנה עבור בני האדם, ולא למלאכים,
 וכנדרש באורך למעלה (כת"א, עיי"ש), ולכן חביבה התורה בידי ישראל, וכן דוד משבח — את
 הקב"ה על כל הטוב והנעים שנתן לישראל, ואומר: "הללויה, כי טוב זמרה אלהינו, כי נעים,
 נאות תהילה", ואין הטוב והנעים ביותר שהוא משבח ומהלל עליו אלא התורה, כמו שהוא מונה והולך
 שם עד שהוא מגיע לסוף המזמור ואומר: "מגיד דבריו ליעקב, חנקו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל
 גוי ומשפטים בל ידעום, הללויה", מודה לה' על התורה שנתן לישראל, ולא לזולתם, הרי פרשה זו רומזת
 אל חשיבות ויקר התורה בידי ישראל, כפרויה בידיהם, ועל כן היא ראויה להסמך אל זו שלפניה,
 שנדרש בה הרמז על ישראל שפדאם הקב"ה ממצרים, ולהסמך אל פרשת מתן תורה:

וכן הסמך כאן פרשת מכה אביו ואמו ומקלל אביו ואמו, כאשר — רבי שמואל אומר:
 בפרשה זו — הזהיר הקב"ה קל בחמור — מעורבים זה בזה, שהרבה אזהרות יש כאן —
 לישראל, חמורות ביותר, שהן רמוזות באזהרות הכתובות כאן, שהאזהרות כגילויין ובפשוטן קלות הן
 לגבי אלה החמורות הרמוזות בהן (יפ"ת, ועי הערות), כגון: "מכה אביו ואמו מות יומת", "ומקלל
 אביו ואמו מות יומת", שכפשוטן הן אזהרות קלות ופשוטות שלא יכה ולא יקלל אדם את אביו ואמו,
 וברמז הן רמוזות על חמורה מזאת שהיא למדה בקל וחומר מן הקלה (יפ"ת), וכלומר, שכך — אמר
 הקב"ה — לישראל: חם אבי כנען לא הכה — בידי ולא קילל בפיו, את נח אביו, אלא ראה
 בלבד — "את ערות אביו" (בראשית ט, כב), והרי — עכשיו, בעונש על עוון זה — הוא ובניו
 עבדים לעולם, כאשר קללו נח ואמר (בראשית שם, כח): "ארוך כנען, עבד עבדים יהיה לאחייו",
 המקלל והמכה — את אביו ואמו, על אחת כמה וכמה — שיענש בעבדות! ומי היו —

ליתן עליהם עלו ש
 עליהם והגלם משל
 ובטלו עשור דיוטגמו
 שלי פה אני משלח ל
 מדרו בהקדוש ברוך
 ה"כ) 'פחשו פה' וי
 שנאמר (ישעיה ז, יח)
 בטלו ישראל את הפ
 אלא הקדוש ברוך הו
 אמה ואם זו התורה
 אמר והיא מגדלת ב
 הרתיק.

החוטאים בישראל, שלהם הו
 שישבו בארץ ישראל, בממלכו
 התורה ומן המקדש שכירוש
 רצו ליתן עליהם עלו שני
 (מ"ב יז, טב עיי"ש), ובא סו
 הרחוקות (מ"ב שם), אחרי ש
 ומדרו בו ובטלו עשור ד
 להם: כשם שבטלתם —
 לזכוכ, הקל והבזוי והחלש
 עונכם: כך, עשרת השבטי
 — שנאמר — בדכר ה'
 הוא", זלזלו בכבודו וביכלת
 שנאמר — בחזון הנביא עי
 אשוה"ז סנחריב — מלן
 את עשרת השבטים מישראל,
 כאילו מקללין אב ואם, ו
 לו: "ועתה ה' אבינו אתה
 שמירת התורה: "ואל תטו
 כנסת ישראל, שכנסת ישראל
 מקטנות לבגרות, על ידי הו
 משתבחת ואומרת לעוסק בה
 מלשון "הריון", שהתורה הי
 ואמו, ורמוז כאן חטא עשור

את־מִסְפַּר יְמֵיךָ אֲמַלֵּא: כו את־אִמְתִּי
אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמְתִּי אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר
תָּבֹא בָהֶם וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־אֵיבֶיךָ אֵלֶיךָ

יומך אשלים: כו ית אימתי
אשלח בקדמך ואתפר (כ"א)
ואשגשג ית כל עמא דאת אתי
לאנתא בהון ואמסר ית כל בעלי

רש"י

לקט בהיר

את צניח קרויה משכלה: (כז) והמתני. כמו
וקמממתי^כ, ותרגמו ויאשגשג, וכן כל תיבה שפועל
שלה בכפל אות אחרונה, כשחכפוך לדבר בלשון
פעלתי יש מקומות שנוטל אות הכפולה ומדגיש את
האות^כ ונקודו במלפופי^כ, כגון והמותי מגזירת
(ישע"י כ"ח כ"ח) וקמס גלגל עגלתו, ויסבותי (קהלת ז' כ')
מגזירת (ש"א ז' ע"ג) וקצב בית אל, דלותי^כ (תהי קע"ז)
(ה) מגזרת (ישע"י י"ט ה) קללו וחרצו, על כפיס
חקוקיך^כ (שם מ"ט ע"ג) מגזרת (שופ"ה י"ג ע"ג) חקקי לב,
את מי רלתי (ש"א י"ב ג'), מגזרת (איוב כ' י"ט) קלץ^כ
עוז דלים, והמתרגם והמותי וחקקל, עועה הוא,
שאלו מגזירת מיתח היחה חין ה"א שלה בפת"ח
ולא מ"ס שלה מודגשת ולא נקודה מלפופי^כ, אלא
וקמתי, כגון (צמ"ד י"ד ע"ג) וקמקה את העם הזה,
והתי"ו מודגשת לפי שהצ"ח במקום ז' תוי"ן, האחת

(ב"ב): (כב) פי' כאלו כתב וקממתי, לפי שפועל חיבה
וז' קמס מן הסמס כשרונה לעשות ממנו פעלתי הוסיף לה
מ"ו וי"ד, אבל כדי להקל על הלשון פעמים נעשה ממנו
וקמתי, ומציא רחיה מהתרגום שאינו מלשון מיתח אלא
מלשון ערצוב ועירוף הדעת: (כג) לפי שהדגוש מורה על
הכפל החסר כידוע: (כד) פי' חול"ם, שרש"י קורא
לחול"ם שלנו מלפופי^כ כידוע: (כה) שפירושו נעשימי דל
ועני ואציון, ופועל שלה קלל, והנמחר בלשון עבר רבים קללו
פי' נעשו הם קלים: (כו) אמר הכתוב על כפיס חקוקיך
פי' חסוב אתה בעיני כאלו אתה חקוק על כפי, משורש
חקק, וכן אמרה דבורה גדולים חקקי לב פירושו ששבע
ראובן היו מהשבעת וערמימיות גדולות וחקוקות בעומק לבם
שלא הלכו למלחמת מנזה: (כז) שמואל הנביא אמר את מי
קלצתי ענין שצירה ורילון הגוף, מגזרת קלץ עוז דלים, פי'
אחר ששבר וקלץ את העני עוזבו והולך לו:

אור החיים

מימך ר"ל פירוש להיות שמהמים יולד הכחישות
ותולדות החולאים וליחות הרעות לזה הצטיח
שיצרך מימיו שינמחו למח האדם בתכלית הצריאות
כידוע למשכילים בהצנחת המימות כי אחרי מים
חיים ישועט האדם לשכון שם והצטחה גדולה
הצטיח הצורה צרוך הוא צזה, ולזה סמך לצרכת
המים לא תהיה משכלה וגו', ולא ולמד מה שדרשו
ז"ל צמי פרח (צרכות ר"ע):

אורך ימים ושנות חיים, והוא אומרנו את מספר
ימך וגו'. גם צזה הראה ה' הפלגת הצרכה כי
זולת ג' דברים אלו חין היכר לצרכה. שאם היו
האוכלים מועטים ומשוללי הצריאות ושנים מועטות
כל שהוא שיתן ה' יספיק לספוק לרכם ונמלא צירך
לחמו ומימיו וחין בהצטחה זו דבר גדול אלא
באמצעות ג' דברים אלו:

והסירתי וגו'. רשם ה' הצנחת הצרכה בשלשה
דברים י"ב, הא' שיהיה האדם צריא
להתעדן בטוב ה'. והוא אומרנו והסירתי וגו' שזולת
זה כל אוכל תחעב נפשם, ז' ירבה לו צמי^כ,
והוא אומרנו לא תהיה משכלה וגו', ג' שישלים ימיו

כז. את אימתי וגו'. הבס שאמר למעלה (פסוק
כ"ג) והכחדתי^כ כאן גילה כי
בתחילה לא לכל יכחיד אלא עד שיפרה יוסיף ה'
להוס את העם הנריך ישראל לארצו וכן על זה
הדרך יהיו כובשים והולכים וכמו שגילה לצסוף
באומרנו לא אגרשנו וגו' עד אשר תפרה ותנחל הכל:

אור בהיר

ר"ל מה ברכה שייך צמים, יאמר שלא יחסר להם מים. **רלב** פירוש ברכה שאמר וברך את לחמך הוא ניכר ונבחן רק אז אם יש
ג' דברים הללו כמו שפרשם והולך. וזה מיושב למה הפך הכ' הקדר, הלא בריאות, בני, וחיי קודמים למווני. **רלג** שיש אוכלים
מרוצים. **רלד** שפירושו הכרחה מכל וכל, וכאן כאלו חזר בו שאמר והמותי וגו' ונמתי וגו' עורף.

ספר

שאלת הבקב

על כל הסדרות נ"ך ואגדות הש"ס
ועל יום טוב שבועות

שחיבר ב"ק אדמו"ר הגאון הקדוש המפורסם צדיק יסוד עולם נודע ביהודה ובישראל גדול
שמו בחסידותו ובענוותנותו, שהרתו ופרישותו, הרביץ תורה בישראל למעלה מיובל שנים,
והעמיד אלפי תלמידים הגונים, עומד בפרץ וגודר גדרים, לוחם מלחמות ה' מאור הגולה,

בקש"ת רבי **שאל בראך** זצוקללה"ה

אב"ד דקה"י קאשוי יע"א

ומלפנים אב"ד קראלי ומאגענדארף

הופיע אורו לראשונה ע"י ק"ו המחבר זי"ע בשנת תרצ"ב
ושנית ע"י אבי מורי זללה"ה נכד המחבר זי"ע בשנת תשל"ד

וכעת נתחדש אורו במהדורה שלישית ביתר שאת וביתר עז בתיקונים גדולים
על ידי נכד המחבר

נפתלי צבי ברודי

בני ברק

שנת השמיטה תשמ"א

אלף מדום של חבואה, אמר לו חבירו יש לך אפומיקאות, פירש אולרות ליתן אותן בהן, אם יש לך כן הכל שלך, ואם לאו אין צידך כלום, כך אדם שונה הכל, אמרו לו אם יש לך יראת חטא הכל שלך, שנאמר (ישעי' ל"ג ו') יראת ה' היא אולרות, לכך נאמר יראת ה' טהורה עומדת לעד.

ו"ל הכוונה, על פי מאמרים ז"ל (ברכות ל"ב:) מתוך שהסידים היו תורתן משתמרת ומתברכת, ולהיפך אם אין מתנהג כראוי לקיים לימודו, שוכח תלמידו. - וזו שאמר שיראת השם היא האולר שעל ידו תורתו משתמרת, ואם אין [צו יראת השם אין צידו כלום, כין אולר כל כלי חמדה הולך לאיבוד.

76 קד) רבי ימכור איש את בנו לאמה לא תלא כלאח העבדים. ואיתא במדרש (שמו"ר פ"ל ה) דצמו היינו התורה, ואמר [להם הקצ"ה] נהגו צה כבוד ששציתם אותה מאללי.

ו"ל דלכך נקראת התורה שצוי אללינו, שכן הוא האמת, שכמו שפוסקין חכמי הדור כן מתנהגים על פיהם בשמים. ובמסכת צבא מליעא (נ"ט:) [איתא] עמד רבי יהושע על רגליו ואמר נגד הבת קול, תורה לא בשמים היא. ומאחר שכן שכל כך המחסד הצורה צ"ה עמנו לתח התורה צדינו, כמה נריכין לזיהר עוסקי תורה שלא יבטלו רגע מלימודם, ויהי יקר אללם מאד לימוד התורה, ציודעם כי כל העולמות תלויים בהם, ואם יטעו בהוראה יגדל הפגם מאד. - וזו שאמר נהגו צה כבוד,

שיהי' כל רגע לימוד יקר צעייניכם, מאחר שהיא שצוי אלליכם, וכמו שפסקו כן מקיימין למעלה.

ולפי זה י"ל, למה שאמרו חכז"ל (תמיד ל"ב:) דעיקר רנה של תורה הוא צלילה, וכחצ ברמב"ם (פ"ג מהלכות תלמוד תורה הי"ג) אף על פי שמצוה ללמוד ציוס וצלילה, אין אדם לומד רוצ חכמתו אללא צלילה, לפיכך מי שירצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפי' אחת מהן בשניה ואכילה ושתי' ובשיחה ובכיוצא בהן, אללא בתלמוד תורה ודברי חכמה, אמרו חכמים אין רנה של תורה אללא צלילה שנאמר קומי רוני צלילה עכ"ל. והנה העבד כנעני אינו עובד צלילה כדכתיב (מהללס ק"ד כ"ג) תזרח השמש וגו' ילא אדם לפעלו, אללא בעוסקי תורה כחוב (משלי ל"א ט"ו) ותקס בעוד לילה. - ולזה אמר לא תלא כלאח העבדים שיוצאין [רקן] בזריחת השמש למלאכתן, אללא יעמדו לראש אשמורות לעסוק בתורה.

קה) לא תלא כלאח העבדים. במסורה [ג] כלאח], לא תלא כלאח העבדים - כלאח משה אל האוהל (שמות ל"ג ח') - כלאח השמש בגזרתו (שופטים ה' ל"א). י"ל אף על גב שלמדונו חכז"ל (אבות פ"א מ"ג) שלא לעבוד את השם על מנת לקבל פרס, בכל זאת ראוי לעבוד על מנת שיזכה להשיב לב צנים לאציהם שבשמים, וילמוד על מנת ללמד, ואם יזכה לזה ימלא פיו תמיד תהלות ה' על שזכה להרבות עובדי השם.

הקדו, (סא) ומה שהי יכול לחדש יותר אם לא הי חוזר על לימודו הרבה פעמים, ישלים לו הצורה ב"ה על ידי שמספר ימין אמלא, שיאריך ימים.

L

☆

קיד) אר יאמר. עפ"י מאמרס ז"ל במסכת חגיגה (ט:) על הפסוק במלאכי (ב' ז') כי שפתי כהן ישמרו דעת וחורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' נבאום הוא, אם הרב דומה למלאך ה' נבאום יבקשו תורה מפ"י ואם לאו אל יבקשו תורה מפ"י. ופירש בספר פנים יפות (תשא עה"פ כי לא יראו) עפ"י הפסוק בזכרי' (ג' ז') ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, שאדם נקרא מהלך שמוסיף תמיד שלימות והולך ממדריגה למדריגה, והמלאך נקרא עומד שעומד תמיד על מדריגה אחת, והרב אם הוא רוצה במקנת תלמידו, נריך להשליך נפשו מנגד ויבלה זמן הרבה בהשלמת תלמידיו, וילמוד עניינים כאלו שהם לפי השגת שכל התלמיד, וישתדל להרבות להסביר לתלמידיו ולהורותם דרך ישר בלימוד, ולזה אם הרב דומה למלאך שיחצה להיות כמלאך שהוא עומד, בשביל טובת תלמידיו, אז יבקשו תורה מפיו, אבל

(סא) החילוק בין עקרה למשכלה היא כנ"ל בהערה הקודמת, וכאן עקרה שלא ילדה רומזת על מי שלא חידש חידושי תורה.

(סב) גם כאן החילוק היא כנ"ל בהערה הקודמת, ועל פי זה מבאר, לא תהי עקרה

אם רוצה להיות מהלך תמיד, יתמעט עונת התלמידים, אז אל יבקשו תורה מפיו [עכ"ד]. - וזה ודאי [שיש] יותר חיוצ להעמיד תלמידים, שלא משתכח תורה מישראל. ודרשו חכז"ל במסכת בכורות (מ"ד:) לא יהי בך עקר היינו מתלמידים, והזהירו (אבות פ"א מ"ב) והעמידו תלמידים הרבה, ועל זה בא האזהרה לא תהי עקרה בארץך.

רז) שאמר לא תהי משכלה, הכוונה שלא ילמוד עם תלמיד שאינו הגון, (סב) ואמרו חכז"ל במסכת בכורות (דף י"ז:) על הפסוק (תהלים קמ"ד י"ד) אין פרץ ואין יוצאת ואין נוחה ברחובותינו, שלא יהי לנו תלמיד מקדיח שבשילו ברבים, ונריך הרב לשפוך שיחו לפני השם שיהי תלמידיו יראי השם, ונריך להשיגם היטב על תלמידיו, ואם ימצא אחד שאינו הגון, יתאכזר עליו ויסירו מבין תלמידיו שלא ישחית תלמידים אחרים, ואמרו חכז"ל במסכת פסחים (דף מ"ט:) שנה ופירש יותר מכולם. - ומאחר שהזהר שיעמיד תלמידים, [ו]למען [ש]לא יתעצל בזה ויחשוב שעל ידי צילוי זמן רב עם תלמידים יגיע לו הפסד בשלימות עצמו, לזה הצטיחה התורה את מספר ימין אמלא,

שלא ילדה, כי יהי לו תלמידים, ואמר גם שלא תהי משכלה, שלא יקבור בניו, דהיינו שהתלמידים הקרואים בנים לא יקדיחו תבשילם לצאת לתרבות רעה, שהוא כנקבר, דרשע בחייו נקרא מת.

שיאריך ימיו ויש מה שנחסר ל

קיד) אר י"ל. מ"ד:

והיינו שיסתכל התפלה על ידי אמרו חכז"ל (ש) תפלה לחוד, וי שאו יבא להזכיר אומיות. וכן אנ הכון לקראת אל קודם התפלה, מחפלה, ויטבול כל עניינים ש התפלה, ואפי הגאון חתם סוג אמרו לו חבריו כך עד שהם שו"ע, והשיב המאריך בתפלה י"ד:) ויהי לו ללמוד אז מה כ

רז) שאמר לא יבלע אותי ועקרה שלא שמתפלל בלא כוונה. - ולו

(סג) ענין זה מוז